

“KHK CUMHURİYETİ”NDE ÇEVRE ve ORMANCILIK

Yücel ÇAĞLAR

“Yenisinde” nasıl olacak, bilmiyorum ama kestirebiliyorum: Türkiye Cumhuriyeti, artık, şimdilerde yürürlükte bulunan Anayasanın, “*değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez*” 2. maddesinde belirtildiği gibi, “*demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti*” değildir! 2011 yılında çıkarılan 35 kanun hükmünde kararnameyle (KHK) yapılan düzenlemeler, bu gerçeği bir kez daha açıklıkla ortaya koymuştur. Bilindiği gibi, aynı Anayasanın 91. maddesine göre de;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.”

Ancak, KHK’larla, başta “Başlangıç” kısmında yer verilen “Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı” olmak üzere Anayasanın bu kuralına açıkça aykırı çok sayıda düzenleme yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi ise Ana Muhalefet Partisi’nin KHK’lara dayanak olan 6223 sayılı yasanın 1 ve 2. maddelerini iptal edilmesi istemini ise reddetmiştir. Böylece Türkiye bir “KHK Cumhuriyetine” dönüştürülmüştür. Böyle iken, bu dönüştürüm ne sendikalar, ne üniversiteler ne de ilgili demokratik kitle örgütleri tarafından gerektiğince tartışılmış, tartışıldığı durumlarda ise çoğunlukla, “tek ağacı görmekten ormanı görememe” tutumu aşılamamıştır. Oysa KHK’larla yapılan düzenlemeler söz konusu dönüştürüm bütünü içinde ele alınmadıklarında hem gerekçelerinin hem de yol açabileceği gelişmelerin tüm boyutlarıyla kavranabilmesi olanaksızdır. Açıktır ki bu, aşılması gereken bir olumsuzluktur. Aşılamaması, “yeni” anayasa yapma hazırlığı içinde olan siyasal iktidarı daha da cesaretlendirebilecektir çünkü.

GİRİŞ

Ressam, yazar, sanat tarihçisi ve gazeteci Gürol SÖZEN, 1990’lı yıllarda şöyle demişti (SÖZEN 1996): “Doğayı ben ağaçlar, çiçekler, böcekler olarak görmüyorum. Doğanın yok edilmesi ağacın, suların yok edilmesiyle ilgili değil. Bu insanoğlunun hüznünü ve kısa süreli mutluluklarla beraber ışığın, renklerin, müziğin, şiirin, hatta tragedyanın, bu doğrultuda masalların da yok edilmesi anlamını taşıyor.” Bu yaklaşımı tümüyle benimsiyor ve son yıllarda “çevre korumacı” duyarlılık ve eylemliliklerin hemen hemen yalnızca tekil doğal varlık ve ortamların kimi uygulamalara karşı korunmasına indirgenmesi karşısında hüzünleniyorum. Söz konusu “sakıncalı” uygulamalara yol açan nesnel nedenlerin kavranmasını güçleştirdiğini, dolayısıyla güçlü karşı duruş biçimlerinin geliştirilebilmesini rastlantılara bıraktığını; dolayısıyla da içtenliğinden kuşku duymadığım ve gerekli de gördüğüm bu türden duyarlılık ve eylemliliklerle yetinildiğinde kalıcı ve yaygınlaştırılabilir sonuçlar alınamayacağını düşünüyorum çünkü. Oysa sanatçı duyarlılığıyla söylendiğinde, “doğanın yok edilmesi”, daha genel bir söyleyişle de “çevrenin bozulması” yaşama biçimlerinden ve daha temelde de yaşamı biçimlendiren süreçlerden soyutlanmadığında, giderek, duyarlılık ve eylemliliklerin öncelikleri, daha da önemlisi, niteliği bu bütünsellik

içinde oluşturulduğunda çok daha farklı sonuçlar alınabilecektir. Örneğin, KHK'larla yapılan düzenlemelerle ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamın hemen hemen tüm boyutlarıyla dönüştürülmesi de hedefleniyor. Ancak, söz konusu duyarlılık ve eylemlilikler sırasında bu dönüşümler gerektiğince göz önünde bulundurulmuyor; çoğunlukla yalnızca "çevre", bu kapsamda da doğal varlık ve ortamlarla doğrudan ilgili görülen hukuksal ve kurumsal düzenlemeler üzerinde duruluyor. Sözgelimi;

- ✓ 644 sayılı KHK'yla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile 645 sayılı KHK'yla Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın örgütlenmesi ve görevleri,
- ✓ 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
- ✓ 644 sayılı KHK'ye eklenen bir maddeyle 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair KHK ile kurulan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kapatılması

vb düzenlemelerin "çevre" ve doğal varlık ve ortamlar üzerinde yol açabileceği olumsuzluklar göreceli olarak çokça tartışıldı ve tartışılıyor. Ancak aynı bağlamda, sözgelimi;

- ✓ 933 sayılı **Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına Dair Kanun** ile
- ✓ 639 sayılı 3155 sayılı **Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun**'un

yürürlükten kaldırılması,

- ✓ 278 sayılı **Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında Kanun**,
- ✓ 657 sayılı **Devlet Memurları**,
- ✓ 5018 sayılı **Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol**,
- ✓ 3194 sayılı **İmar**,
- ✓ 2985 sayılı **Toplu Konut**,
- ✓ 2575 sayılı **Danıştay**,
- ✓ 2577 sayılı **İdari Yargılama Usulü**.
- ✓ 6216 sayılı **Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri**,
- ✓ 2802 sayılı **Hâkimler ve Savcılar**,
- ✓ 5216 sayılı **Büyükşehir Belediyesi**,
- ✓ 5302 sayılı **İl Özel İdaresi**,
- ✓ 1593 sayılı **Umumi Hıfzıssıhha** ile
- ✓ 5200 sayılı **Tarımsal Üretici Birlikleri**

vb yasalarda yapılan yaşamsal önemde değişikliklerin; yanı sıra,

- ✓ 635 sayılı **Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı** ve
- ✓ 641 sayılı **Kalkınma Bakanlığı** ile
- ✓ 655 sayılı **Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı**'nın

teşkilât ve görevlerini düzenleyen KHK'ların çevre" ve doğal varlık ve ortamlar üzerine dolaylı ve doğrudan etkileri; dahası, 658 sayılı **Türkiye Su Enstitüsünün Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK** bile hiçbir düzlemde tartışılmadı, tartışılmıyor.

• Neden böyle oluyor?

Çünkü “çevre”, özellikle de doğal varlık ve ortamlar bilerek ya da bilmeden yaşama etkinliklerine dışsallaştırılıyor; özel bir ilgi, görev, sorumluluk vb alanı olarak algılanıyor, dolayısıyla da korunması çabaları genel olarak “bilinçli” ve ağırlıkla da “çevreci/doğa korumacı” birey ve/veya topluluklara bırakılıyor. Oysa Aruoba’nın da söylediği gibi, “*Doğa’ diye bir kavram türetilip (!), karşımıza aldığımız, temelde, biziz –ne demek ‘doğa ile insan’...O, budalaca ‘karşımıza’ aldığımız–çözümleyip kurumsallaştırdığımız- bütün, bizim (“homo sapiens”!), bir parçası olduğumuz bütündür.*” (ARUOBA, 2005). Oysa böyle yaklaşılabilseydi eğer;

- ✓ “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunmasına yönelik çabaların tasarlanma ve yaşama geçirilme süreçlerinde yalnızca doğrudan ilgili olanlar değil, yaşamın her alanındaki değişme ve gelişmeler, bu kapsamda da her türden düzenleme ve uygulama da aynı kaygılarla, en azından tartışma konusu yapılabilirdi;
- ✓ “derelerine sahip çıkabilmek” için son derece özverili uğraşlar veren yurttaşlarımız çabalarını “*tamamen bağımsız yerel bir halk hareketi olarak*” tanımlamaz; en azında “tek ağacı görmek” denli “ormanı da görebilmek” çabalarına öncelik ve gerektiğince ağırlık verebilirdi;
- ✓ siyasal iktidarın kurmaya çalıştığı “KHK Cumhuriyetinde” “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların sermaye birikimin göreceli olarak en kolay sağlanabilecek girdiler olarak görüldüğü gerçeği kavranabilirdi;
- ✓ dolayısıyla da ne denli kaçınılırsa kaçınılısın, görmezden gelinirse gelinsin “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması çabalarının ise ancak iktidarı olmayı hedefleyen bir siyasal savaşımın boyutlarından birisine dönüştürülebildiğinde kalıcı sonuçlar verebileceği gerçeği daha kolay görülebilirdi.

Ancak, çoğunlukla böyle yaklaşılmadı, yaklaşılmıyor; yaklaşılmadığı için de siyasal iktidar bu alanda da istediği gibi at koşturabiliyor.

• “Koşturması da” gerekiyor (!) çünkü...

Bilindiği gibi, sermaye birikim olanakları hem dünyada hem de Türkiye’de giderek kısıtlanıyor; sermaye artık önceki dönemlerde olduğu gibi hızlı ve kolay büyüyemiyor. Sözelimi, emek ve özellikle de doğal varlık ve ortamları daha önce olduğu gibi sınırsızca sömüremiyor. Kapitalizm, bir yanıyla da bu nedenlerle büyük bir bunalım geçiriyor ve bunalımı aşmak için de her yola başvuruyor. Tüm kamusal varlık ve hizmet alanlarını, deyim yerindeyse “mirasyedi” tutumuyla özelleştirmek, başvurduğu yollarda birisi. Bir diğeri ise “çevre”, özellikle de doğal varlık ve ortamların sağladığı olanaklardan istediğince yararlanabilmesini engellediğini düşündüğü her türden yapıyı ortadan kaldırmak, daha da kolaylaştırabilecek yeni yapılar oluşturmak. Bu nedenle. Türkiye’de de siyasal iktidar altı ay içinde çıkardığı 35 KHK’yla ikiyüzü aşkın yasanın ve onlarca KHK’nin yüzlerce maddesini değiştirmiş, onlarca maddesini yürürlükten kaldırmış ve çok sayıda yeni hukuksal ve kurumsal düzenleme yapmıştır. Dolayısıyla, bu düzenlemelerinin çoğunun “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların sömürülmesini sınırlayan kurumsal ve hukuksal yapıların ortadan kaldırılmasına yönelik olması, hiç de yadırganacak bir durum değildir. Siyasal iktidarın bu alanda on yıl boyunca yaptıkları ve yapmak istedikleri, deyiş yerindeyse “parça bölük” düzenlemelerdi; anlaşılan artık bunları yeterli görmüyor ve çok daha köklü dönüşümleri hedefliyor. Doğrusu, pek de haksız sayılmaz (!): Bu alanda, mülkiyeti devredilmeden de yapılan onca özelleştirmeye karşın Türkiye’de sermaye birikimine henüz tümüyle açılmamış

doğal, tarihsel ve kültürel “çevresel” olanakların ve etkinlik alanlarının bulunduğunu; bu doğrultudaki girişimlerine karşı durması gerekenlerin, karşı durabileceklerin örgütlülük düzeylerinin ve yaklaşım biçimlerinin kendisini engellemeye yetmeyeceğini düşünüyor. Yanlış mı düşünüyor acaba?

• Yalnızca “savunmacı” konumda kalmak yeterli olabilir mi?

Gerçekten de; dünyada ve Türkiye’de bu gelişmeler yaşanırken “çevre”, doğal varlık ve ortamlar bu gelişmelerden soyutlanılmış “savunmacı” tutumlarla gerektiğinde korunabilir mi? Daha açık bir söyleyişle, “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların gerektiğinde korunabilmesi için, öncelikle;

- ✓ ülkesel, bölgesel, yerel ve toplumsal politika ve stratejilerin geliştirilmesi ve “genel” ekonomik ve toplumsal gelişme politikalarıyla içselleştirilmesi,
- ✓ bu politika ve stratejinin yaşama geçirilebilmesi için “uygun” yönetsel yapıların kurulması,
- ✓ “uygun” yönetsel yapıların yaşama geçirilebilmesi ve yeterince etken olabilmesi için hangi kurumsal ve hukuksal düzenlemelerin yapılması,

gerekmiyor mu ve

- ✓ bu gerekler üzerinde olabildiğince geniş bir toplumsal uzlaşımın sağlanması zorunlu olmuyor mu?

Kısacası; KHK’larla kurulması öngörülen “çevre”, doğal varlık ve ortamları “yönetme” düzeninin getiri ve götürülerinin sorgulanması sırasında;

- ✓ öncelikle siyasal iktidarın son derece antidemokratik bir düzenleme aracı olan KHK’larla oluşturmaya çalıştığı “KHK Cumhuriyetinin” bir bütün olarak ele alınıp sorgulanması,
- ✓ “KHK Cumhuriyetinde” “çevreye”, doğal varlık ve ortamlara nasıl yaklaşıldığının belirlenmesi,
- ✓ bu yaklaşımın “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların gerektiğinde korunabilmesi için **olması gerekenler** yönünden değerlendirilmesi

yöntemsel bir zorunluluk olmaktadır. Ne var ki, bu zorunluluk, ülkemizde çoğunlukla yerine getirilmiyor; ağırlıkla ve yaygın olarak söz konusu düzenlemelerin yol açabileceği düşünülen “olumsuzlukların” sergilenmesiyle yetiniliyor, ancak, bu yapılırken de temel alınan “olması gerekenlere” herhangi bir açıklama getirilmiyor. Böyle olduğu içindir ki tartışmaların çoğu zaman, deyim yerindeyse “gölge boksu yapmaktan” öteye geçememesi de bir bakıma kaçınılmaz oluyor; dolayısıyla “çevre koruma”, “doğal varlık ve ortamlara sahip çıkma” isteği ve çabası kalıcı sonuçlar veremiyor.

• “KHK Cumhuriyeti’nde neler yapılmak isteniyor?”

Bilindiği ve TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası’nın açıklanmasında da vurgulandığı gibi, KHK’lar daha çok 12 Mart ve 12 Eylül vb baskıcı koşullarda görece daha yoğun kullanılan antidemokratik bir düzenleme aracıdır (HKMO, 2011)*. Peki, AKP, temel olarak ne yapmak istiyor?

---

* Mümtaz Soysal’ın 16 Aralık 2011 tarihinde Cumhuriyet Gazetesindeki “Yasamacı memurlar” başlıkla yazısı, oluşturulmasına çalışılan “KHK Cumhuriyetinin” boyutlarını açıklıkla ortaya konuyor. Soysal’a göre; “... yetkiyi doğru tanımlayarak sınırlarını anayasaya uygun biçimde belirleyen bir yasa yapılıp yapılmadığını kararlaştıracak olan Anayasa Mahkemesi yine aynı hayhuy döneminde değişik bir yapıya dönüştürülmüşse; yasa önüne getirildiğinde iptal edeceklerle etmeyecekler arasında oy eşitliği ortaya çıkmış ve eğilimleri bilinen bir başkanın oyuyla iptal istemi reddedilmişse, böylesine kıl payı çoğunlukla işbaşında kalmış bir

Gerçekte, daha doğru bir soru şöyle olsa gerek; <<- *Siyasal iktidar “KHK Cumhuriyetinde” neler yapmak istemiyor?>>. Yapılmak istenenler öylesine çok, öylesine boyutlu ancak birbirleriyle öylesine tutarsız ki bu soruya bir çırpıda yanıt verilebilmesi, gerçekten de son derece güç. Öyle anlaşılıyor ki, siyasal iktidar “ustalık döneminde”, KHK’ların ne denli kolaylaştırıcı bir düzenleme aracı olduğunun ayırtına varmış. Ancak, nedendir bilinmez, akıl almaz bir acelecilikle, deyim yerindeyse “sapla samanı karıştırmış”; 6223 sayılı **Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri İle Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu Yetki Kanunu** ile çelişen; birkaç ay değil birkaç gün içinde aynı konuda birbirinden tümüyle farklı, daha da önemlisi, birbirleri uyuşmayan düzenlemeler yapmıştır*. Böylece,*

- ✓ kamu yönetimi sözcüğün tam anlamıyla “ucube” sayılabilecek yapıya dönüştürülmüş; göreceli olarak demokratik yapılara sahip kamu kurum ve kuruluşları siyasal iktidarı dilediği gibi hareket edebileceği bağlı birimlere dönüştürülmüştür,
- ✓ kamu çalışanlarının geleceği belirsizleştirilmiştir;
- ✓ “proje”, “program”, “eylem planı” vb belgeler öne çıkarılarak planlama her alanda çöktürülmüş; yerel yönetimler iyiden iyi güdükleştirilerek siyasal iktidara her türlü keyfi uygulamaları için akla gelmedik olanaklar sağlanmıştır.

Bu gerçek, altı ay içinde çıkarılan ve Resmi Gazete’nin “Mükerrer” sayılarında yayımlanacak denli “acil” görülen; hazırlık aşamasında kamuoyuna hiçbir bilgi verilmeyen, yöntemi gereği TBMM’de de tartışılmayan KHK’lar topluca değerlendirildiğinde açıklıkla ortaya çıkıyor:

- ✓ 35 KHK’yla 214 yasada ve 60 KHK’da düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler kapsamında;
  - 657 Sayılı **Devlet Memurları Kanunu** 18,
  - 5018 Sayılı **Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu** 10,
  - 375 Sayılı **Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı ve Kıdem Aylığı ile Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname** 7,
  - 2451 sayılı **Bakanlıklar ve Bağlı Kuruluşlarda Atama Usulüne İlişkin Kanun** 6 kez değiştirilmiştir.
- ✓ 13 KHK (643, 646, 648, 649, 650, 651, 653, 654, 657, 661, 662, 665 ve 666 sayılı KHK’lar), “...*Bazı Kanun ve KHK’lerde Değişiklik Yapılmasına Dair KHK*” olarak son derece kapsamlı, birbirleriyle ilişkisiz, kimileri de aynı dönemde çıkarılmış önceki KHK’ların yeniden düzenlenmesine yöneliktir.
- ✓ 13 KHK, TBMM açıldıktan sonra, bunların 12’si, yetki yasasının süresinin bitiminden önceki 2 günde çıkarılmıştır.
- ✓ En çok 662 (27 yasa ve 9 KHK), 666 (26 yasa 4 KHK), 661 (23 yasa 4 KHK), 650 (22 yasa ve 1 KHK), 663 (19 yasa ve 2 KHK), 649 (13 yasa ve 9 KHK), 646 (10 yasa ve 3 KHK) ve 648 (10 yasa ve 5 KHK) sayılı KHK’larla; başka bir söyleyişle 8 KHK’yla toplam 150 yasada ve 37 KHK’da düzenleme yapılmıştır;

---

kararname sisteminin yasamacı memurları milletvekillerininkini bile aşan bir sorumluluk duygusuyla donatılmış değil miydiler?”

* Bilindiği gibi, CHP, 6223 sayılı yasanın 1 ve 2. maddelerinin Anayasa’ya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’nde iptal davası, ancak, dava Anayasa Mahkemesi’nin 27 Ekim 2011 tarihinde reddedilmiştir.

- ✓ Ek 1’de de görülebileceği gibi; toplam 35 KHK’nın 9’u “çevre” ve “ormancılıkla” ile “doğrudan” ilgilidir ve bu KHK’larla 18 yasada ve 8 KHK’da düzenleme yapılmıştır.
- ✓ Çevre” ve ormancılıkla “dolaylı olarak” ilişkilendirilebilecek 8 KHK’yla da “çevre” ve “ormancılıkla” ilgili 16 yasa ve 8 de KHK değiştirilmiştir.
- ✓ KHK’ların 13’ü TBMM açıldıktan sonra, 2’si de yetki yasasının süresinin bitiminden iki gün önce çıkarılmıştır,
- ✓ Çıktıktan sonra 644 sayılı **Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında** KHK 3, (648, 653 ve 662 sayılı KHK), 645 sayılı **Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında** KHK ise 2 (648 ve 657) kez değiştirilmiştir.*
- ✓ Yalnızca 64 maddelik (iki yürütme maddesi) 648 sayılı **Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile Bazı Kanun ve KHK’lerde Değişiklik Yapılmasına Dair** KHK’yla doğrudan “çevre”, doğal varlık ve ortamlar, ormancılık ile ilgili 6 yasanın toplam 49 maddesi değiştirilmiştir (644 sayılı KHK’nın 18, 645 sayılı KHK’nın 4, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 12, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu’nun 7 ve 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun’un 4, 3194 sayılı İmar Kanunu’nun da 4 maddesi)

Hemen dikkat çekmiştir; AKP döneminde KHK’larla yapılan düzenlemelerin doğrudan ve dolaylı olarak “çevreye” ilişkin olanları, hem akıl almaz çokluktur hem de son derece kısa süreler içinde değiştirilmiştir. Çünkü siyasal iktidar;

- ✓ özellikle 2000’li yıllarda toplumun göreceli olarak en örgütlü olduğu ve dolayısıyla siyasal iktidara karşı durabildiği alanların başında “çevre”, doğal varlık ve ortamların korunmasının geldiğini kavramıştır;
- ✓ geçen on yıl içindeki onca yağmacı düzenleme ve uygulamaya karşın ülkemizdeki sermaye birikimine henüz “gerektiğince” açılmamış doğal varlık ve ortamların bulunduğunu görmüştür.

Bu nedenle siyasal iktidar, oluşturmayı hedeflediği “dikensiz gül bahçesinin” sınırlarını daha da genişleterek “KHK Cumhuriyetini” pekiştirmeyi istemektedir. Gözden kaçırılmaması gereken temel belirleyici siyasal iktidarın bu yönelimidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Çevre Yönetiminin; Doğal Varlık ve Ortamların Korunmasının Temel Gereklere

Bilindiği gibi Anayasanın 56. maddesine göre “*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*” Ancak, ilginçtir; ülkemizde “çevre”, özellikle 2000’li yıllarda da doğal varlık ve ortamların korunmasını yönelik duyarlılık ve eylemlilikler, başkaca hiçbir alanda görülmedik düzeyde yaygınlaşmasına karşın**, bu anayasal kuralın nasıl yaşama geçirilebileceği gerektiğince tartışılmamıştır. Dolayısıyla, sözgelimi;

* Bu noktada, 644 ve 645 sayılı KHK’ların yaklaşık bir ay önce çıkarılmış olan 636 sayılı Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’nın “türevleri” olduğu anımsanmalıdır

** Örneğin; 7-8 Ocak 2012 günlerinde İstanbul’da “**Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu**” adıyla bir araya gelen 99 demokratik kitle örgütü ve oluşumun üye bileşimi ve yayımladıkları “*Yaşam Alanlarını, Yaşamı Savunanlar Buluşuyor Mücadeleler Birleşiyor*” başlıklı bildiri, bu sürecin ulaştığı boyutları açıklıkla ortaya koyuyor. Ancak, bildirmede KHK’larla ilgili olarak yalnızca; “*AKP iktidarının; yapısal dönüşümler, yasal düzenlemeler, kanun hükmünde kararnamele sermayenin doğayı talan etmesinin önündeki tüm*

<<-Türkiye’de “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması için gerektiğince etken olabilecek bir yönetsel yapı var mıdır; olmuş mudur?>>;

olmamışsa eğer;

<<- Türkiye’de “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması için nasıl bir yönetsel yapı oluşturulmalıdır?>>

sorularının yanıtlanmasına yönelik çabalara yeterince girilmemiştir. Girilmediği içindir ki ülkemizde bu alanda da zamanla, deyim yerindeyse “altı kaval üstü şişhane” bir yapılanma oluşmuş ve bu yapılanma siyasal iktidarların keyfince sıkça değiştirilmiştir. Oysa söz konusu KHK’larla “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması alanında yapılmak istenenlerin anlamlı bir düzlemde tartışılabilmesi için de öncelikle bu soruların yanıtlanmasına yönelik tartışmaların yapılması gerekmektedir. Bu gereğin yerine getirilmesine yönelik çabalara katkıda bulunabileceği düşünülen tezlere aşağıda yer verilmiştir:

- i) Türkiye’de “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması için gerektiğince etken olabilecek bir yönetsel yapı hiçbir dönemde oluşturulmamıştır. Çünkü daha önce de değinildiği gibi, “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması Türkiye’de de yaşama alanlarının tüm boyutlarına, dolayısıyla da karar alanlarına içselleştirilmiş kamusal bir kaygı değildir. Dolayısıyla, “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunmasına yönelik düzenlemeler, hemen hemen tümüyle temel yaşama etkinliklerine dışsallaştırılmış; bu etkinliklerin “çevreye”, doğal varlık ve ortamlara herhangi bir biçimde ve düzeyde zarar vermeyecek biçimde dönüştürülmesi hedeflenmemiştir. Dolayısıyla, örneğin tarım, enerji, sanayi, madencilik, ulaştırma, eğitim vb alanlardan sorumlu kurum ve kuruluşların yanı sıra, daha da önemlisi eş konumda kuruluşlar olarak sözcülemi, “çevre” bakanlıkları, genel müdürlükleri, daire başkanlıkları vb birimler kurulmuş; “çevre” ile ilgili özel yasa ve yönetmelikler çıkarılmıştır. Böylece, her birimi, benzetme yerindeyse, “bağısız cumhuriyetler” gibi hareket edebilen, bütünlükten tümüyle uzak, alabildiğine parçacı bir yapılanma oluşmuştur. Açıktır ki, böylesi bir yapılanmada, “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunabilmesinin “olmazsa olmaz” koşulu olan tümleşik politikaların ve stratejilerin geliştirilebilmesi; tümleşik ülkesel, bölgesel, sektörel vb planların hazırlanabilmesi ve uygulanabilmesi de olanaksızlaşmıştır. 1990’lı yıllarda DPT’nin eşgüdümünde hazırlanan **Türkiye Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı**’nda yer verilen strateji ve eylemlerin, çevre şuralarında alınan kararların, hazırlanan eylem planlarının* hiçbir düzlemde göz önünde bulundurulmaması, bir bakıma, bu yapılanmanın doğal bir sonucudur. Öte yandan, örneğin; Tarım Strateji Belgesi (2006-2010), Türkiye Ulusal Sanayi Strateji Belgesi (2011-2014), kısaca KENTGES olarak anılan Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2023) vb belgelerde “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunmasına yönelik eylemlerin, deyim yerindeyse “kenar süsü”

---

engelleri kaldırmaya çalıştığını, bu nedenle, halkın hukukunu direnişin içinde kurmamız gerektiğini ve bu saldırıların ancak bu yolla engellenebileceğini biliyoruz.” açıklamasıyla yetinilmiştir.

* Türkiye, “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması alanında da sözcüğün tam anlamıyla bu türden belge çöplüğüne dönüştürülmüştür: Bu bağlamda, çoğu Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği vb kuruluşların parasal desteği ve teknik yönlendirmeleriyle hazırlanan ve çoğuna da “milli”, “ulusal” sıfatı yakıştırılan, örneğin; Bitki Genetik Çeşitliliğinin Yerinde Kullanılması Milli Planı (1998), Ulusal Bıyoçeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (2001 ve 2008), Ulusal Sulak Alan Stratejisi (2003), Çölleşme ile Mücadele Türkiye Ulusal Eylem Programı (2005), Türkiye Ulusal Ormanlık Programı 2004-2023 (2004), Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi (2010-2020), ulusal ve yerel “Gündem 21” vb belgeler, dolayısıyla da; “- Peki bu belgeler hazırlandı da ne oldu?” sorusu akla gelmektedir. Gerçekten de; “hazırlandı da ne oldu?”

işlevini görmekten öteye geçememiş olması da söz konusu yapılanmanın yol açtığı sorunların bir başka boyutunu sergilemektedir.

ii) Öte yandan; doğal varlık ve ortamların korunması, ülkemizde de, kamuoyunun giderek öne çıkarılan bir ilgi alanı olmuştur*. Ne var ki, bu alanda sergilenen duyarlılık ve eylemlilikler, çoğunlukla korunmasına çalışılan doğal varlık ve ortamlara zarar verebileceği düşünülen düzenleme ve uygulamalar özelinde yoğunlaşmıştır. Sözgelimi; 2010 yılında gündeme getirilen **Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı**'na; akarsularda ve çevresinde ekolojik, toplumsal ve kültürel yıkımlara yol açan HES'lere yönelik son derece özverili çabalara karşı çıkılırken, örneğin;

- 2005 yılında çıkarılan 5346 sayılı **Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun**
- 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 57. maddesine dayanılarak çıkarılan **Ağaçlandırma Yönetmeliği**'yle orman ve maki ekosistemlerinin ceviz, kestane, badem vb tarım alanlarına dönüştürülmesi,
- 2008 yılında çıkarılan 5761 sayılı **"Turizmi Teşvik Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**

vb düzenlemeler gerektiğince tartışılmamıştır bile.

Bu gerçeklikler karşısında da "çevrenin", doğal varlık ve ortamların gerektiği gibi korunabilmesi için, bu kaygının tüm yaşama alanlarına, etkinliklerine; bu alan ve etkinliklerin düzenlenmesiyle sorumlu kurum ve kuruluşların karar süreçlerine içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu gereğin yerine getirilmesinin sağlanmasından; "çevrenin", doğal varlık ve ortamların korunması için temel ilkelerin ve "olmazsa olmaz" kuralların konulmasından ve uygulamaların eşgüdümü ile ve izlenmesinden sorumlu, bakanlıklar üstü bir konumda etkinlikte bulunabilecek demokratik çevre yönetim yapısının oluşturulması zorunludur.

Kolaylıkla kestirilebileceği gibi "KHK Cumhuriyetinde" böyle bir çevre yönetimi yapılanması öngörülmemiş; dahası;

- siyasal iktidarın en azından kendi içinde tutarlı olabilecek bir çevre yönetim yapılanmasının oluşturulması vb bir "derdi" de olmamış;
- yürürlükteki "altı kaval üstü Şişhane" çevre yönetimi yapılanması da tümüyle çöktürülmüş,
- onlarca yılın bilgi ve deneyim birikimine sahip uzman işgörenler tasfiye edilmiş,
- "çevre", doğal varlık ve ortamların sermaye birikimine olası katkılarının ençoklanmasını

kolaylaştırılabileceği düşünülen bir yönetsel yapının oluşturulması hedeflenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

"KHK Cumhuriyeti"nde "Çevre" Yönetimi

KHK'larla çok kısa süreler içinde çevre yönetimi ile ilişkilendirilebilecek son derece köklü değişiklikler yapılmıştır. Öyle ki, 644 sayılı KHK'yla neredeyse bir tür "üst bakanlık" yetkileriyle donatılmış, benzetme yerindeyse "Türkiye Belediyesi" yapısında Çevre ve

* Kamuoyunun bu yöneliminin nesnel sayılabilecek nedenlerinin ve yol açtığı değişme ve gelişmelerin de tartışılması gerekmektedir kuşkusuz. Ancak, bu bağlamda şimdilik böylesi bir tartışmaya girilmeyecektir.

Şehircilik Bakanlığı'nın (ÇEŞ) kurulmuş; yetkileri önce 648 ve sonra da 653 ve 662 sayılı KHK'larla daha da artırılmıştır. Deyim yerindeyse "el yordamıyla" ancak kesinlikle akıl almaz bir gözü karalıkla oluşturulan bu yapılanma, yakın bir gelecekte yürürlüğe konulacak olan **Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun**'la iyiden iyiye pekiştirilecektir.

Ek 1'de de sergilendiği gibi, 648 sayılı KHK'yla, "çevre" doğal varlık ve ortamlarla doğrudan ilgili 5 yasa ve 3 KHK'da yaşamsal önemde değişiklikler yapılmıştır. Ancak, yürürlük maddeleriyle birlikte toplam 64 maddeden oluşan 648 sayılı KHK'nın 18 maddesi, bir aydan kısa bir zaman önce çıkarılmış olan 644 sayılı KHK'ya ve 12 maddesi de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na (bir maddesi de 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun'a) ilişkindir. Ayrıca, yine 648 sayılı KHK'yla;

- 3194 sayılı **İmar Kanunu**,
- 4708 sayılı **Yapı Denetimi Hakkında Kanunu**
- 645 sayılı **Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**
- 2873 sayılı **Millî Parklar Kanunu**
- 3234 sayılı **Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunu**'nda da

köklü değişiklikler yapılmıştır. Açıktır ki bu, rastlantısal bir durum değildir: Daha önce de değinildiği gibi, siyasal iktidar, tüm eksiklik ve yanlışlıklarına karşın ülkemizdeki "çevrenin", doğal varlık ve ortamların korunmasına yönelik hukuksal ve yönetsel yapıyı, yaşama geçirmeyi hedeflediği "çılgın projeler", "kentsel dönüşüm" vb uygulamalar için bir engel olarak görmekte ve bu engelleri aşmak istemektedir. Yapılan düzenlemelerin yanı sıra, sözgelimi;

- 2872 sayılı Çevre Kanunu,
- 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu
- 3213 sayılı Maden Kanunu
- 6831 sayılı Orman Kanunu

vb "çevrenin", doğal varlık ve ortamların yıkımına yol açabileceği ve açtığı açıklık kazanmış, bu nedenle de çoğu yüksek yargı tarafından iptal edilmiş ve/veya yürütülmesi durdurulmuş yasalarda hemen hemen hiçbir değişikliğin yapılmamış olması da bu gerçeği tanıtlamaktadır.

1. 648 Sayılı KHK'yla 644 Sayılı KHK'da Yapılan Düzenlemeler

Yüzeysel olarak değerlendirildiğinde, sözgelimi, 644 sayılı KHK'nın 648 sayılı KHK'yla değiştirilen 2. maddesinde sayılan görevlerine bakıldığında, ÇEŞ'in özellikle kentsel çevre sorunlarına yol açan temel süreçlerin önlenmesi için gerekli olabilecek, bu anlamda "suyun başını tutabilecek" konumda "merkezi" ve yönlendirici yetkilerle donatıldığı söylenebilir*. Ancak, ayrıntılı olarak irdelendiğinde, bu yetkilerle;

* Örneğin, yalnızca 648 sayılı KHK'nın 40. maddesiyle 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nın 13. maddesinin birinci fıkrasının (r) bendi ve ikinci fıkrasında yapılan değişiklik bile bu yargının yerindeliğini açıklıkla ortaya koymaktadır: Yapılan düzenlemeye göre; "*Bakanlar Kurulunca uygulama usul ve esasları belirlenen projeler kapsamında; Hazinesin özel mülkiyetinde ve Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmazları geliştirmek, değerlendirmek, kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazları satın almak, trampa etmek, kamulaştırma ve toplulaştırma yapmak. Birinci fıkranın (r) bendi kapsamındaki tüm taşınmazlara ilişkin her tür ve ölçekteki etüt, harita, plan, imar planları, imar plan*

- ✓ var olan çevre yönetimindeki parçacı yapılanmanın daha da pekiştirilmesinin yanı sıra “ucube” bir bakanlık yapılanmasıyla her türlü keyfiliğe açık; tüm kamusal varlıkların, bu kapsamda da doğal varlık ve ortamların sermaye birikimine açılmasını daha da kolaylaştırabilecek bir yönetsel yapının oluşturulmasının,
- ✓ yürürlükteki çevre yönetim yapısının olumlanabilecek yanlarının, özellikle de kısıtlı düzeyde de olsa “halkın” katılımına olanak veren ülkesel ve yerel düzeneklerinin tümüyle tasfiyesinin,
- ✓ “kentsel dönüşüm” vb rant üretme ve aktarma amaçlı yaklaşımlarla “planlama” anlamına gelebilecek her türden işlemin gereksizleştirilmesinin,
- ✓ başta yüksek yargıya başvurmak üzere 1982 Anayasasının çeşitli maddeleriyle yurttaşlara getirilen “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması ile ilgili bireysel ve örgütsel hak ve ödevlerin yaşama geçirilmesini kısıtlayan hukuksal düzenlemelerin yapılmasının,
- ✓ varlıkları ve etkinlikleri 1982 Anayasasının 135. maddesiyle sınırlı da olsa güvence altına alınan “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının” işlevsizleştirilerek öngörülen yandaş kamu yönetiminin, deyiş yerindeyse “kenar süsleri” konumuna indirgenmesinin
- ✓ “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması yönünde onlarca yılın bilgi ve deneyim birikiminin silinmesi; oluşturulmuş, giderek benimsenmiş doğal varlık ve ortamların her türlü talana açılmasının daha da kolaylaştırılmasının

hedeflendiği kolaylıkla kavranabilir.

644 sayılı KHK’da yapılan düzenlemeler temelde üç kümede irdelenebilir.

a) Yönetsel Yapı ve Görevler

648 sayılı KHK’yla değişik 644 sayılı KHK’yla ÇEŞ’e, “TOKİ” ya da “inşaat-plan-proje şirketi” vb kuruluşlarınkine benzer görevler verilmiştir. Öyle ki, son derece antidemokratik bürokratik biçimde yapılandırılan ÇEŞ bu yapılanma biçimi ve görevleriyle, kapatılan Çevre ve Orman Bakanlığı’na bile aratabilecektir. ÇEŞ’in ve dolayısıyla da kimi genel müdürlüklerinin sayılan görevleri bu gerçeği açıklıkla ortaya koymaktadır

648 sayılı KHK’yla değişik 644 sayılı KHK’yla ÇEŞ’te şimdilik 9 genel müdürlük oluşturulmuştur. Öyle anlaşılıyor ki, öngörülen çevre yönetimi düzeninde;

- Mekânsal Plânlama Genel Müdürlüğü (MPGM), temel belirleyici;
- Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü.(ÇYGM), Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü (ÇEDGM) ile Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TAVGM),

dahası, başta Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile yerel yönetimler olmak üzere öteki kurum ve kuruluşlar ise MPGM’nin “kolaylaştırıcıları” olacaktır.

Öte yandan, Bilindiği gibi Türkiye’de kültür-doğa etkileşimi çoğu durumda hiçbir düzlemde göz önünde bulundurulmamaktadır. Öyle ki, 2863 sayılı **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu**’na göre çeşitli düzeylerde oluşturulan “Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma” kurullarının varlığına karşın kültür ve doğa varlıklarına ilişkin kararlar çoğunlukla

---

tadilatları ve imar uygulamaları Bakanlığın talebi üzerine Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca yapılır ve onaylanarak yürürlüğe konulur.”

ayrı ayrı alınmıştır. “KHK Cumhuriyetinde” ise “ayrımcı” olarak nitelendirilebilecek bu yönetsel yapı daha da pekiştirilmiştir. Sözelimi, “tabiat varlıkları” ve “doğal sitler” ile ilgili iş ve işlemlerin ÇEŞ’e, eylemli olarak da TAVGM’ye devredilmiştir.

Bu temelde yapılan yönetsel düzenlemelerin ve görevlerin başlıcaları aşağıda sergilenmiştir:

- ✓ ÇEŞ’in artık yine AKP döneminde çıkarılan 4856 sayılı **Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun**’un 2. maddesinin “g”, “h” ve “y” bentlerinde yer verilen* ;
  - “Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde, **çevreye olumsuz etki yapabilecek her türlü plân, program ve projenin**, fayda ve maliyetleriyle çevresel olguların ortak bir çerçeve içinde değerlendirilmesini gerçekleştirecek çevresel etki değerlendirmesi ve **stratejik çevresel değerlendirme** çalışmasının yapılmasını sağlamak, bu çalışmalarını denetlemek ve izlemek” ile
  - “Dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak **ekonomik kararlarla ekolojik kararların birarada düşünülmesine imkân veren** rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, **kalkınma plânları ve bölge plânları temel alınarak çevre düzeni plânlarını hazırlamak** veya hazırlatmak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak.”
  - “Bakanlığın çalışma alanına giren hizmetlere ilişkin olarak, **araştırma birimleri ve eğitim merkezleri açmak**, yurt içinde ve dışında gerekli personeli yetiştirmek, **her çeşit uygulamalı araştırmalarla eğitim**, yayın ve yayım çalışmaları yapmak, yaptırmak, dokümantasyon ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmak”.

vb görevleri olmayacaktır. Böylece, “çevreye”, doğal varlık ve ortamlara zarar veren temel süreçlerin önlenmesi kaygısının kalkınma politikalarına, ekonomik kararlara içselleştirilebilmesi, en iyimser bir değerlendirmeyle tümüyle rastlantılara bırakılmıştır.

- ✓ Buna karşılık daha sonra ayrıntılı olarak tartışılacağı gibi, 644 sayılı KHK’nın 648 sayılı KHK’yla değişik 2. maddesinin “ç”, “d”, “g” ve “h” bentlerine göre ÇEŞ’e;
  - “Her tür ve ölçekteki fiziki planlara ve bunların uygulanmasına yönelik temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve bunların uygulanmasını sağlamak, Bakanlar Kurulunca yetkilendirilen alanlar ile merkezi idarenin yetkisi içindeki kamu yatırımları, **mülkiyeti kamuya ait arsa ve araziler** üzerinde yapılacak **her türlü** yapı, milli güvenliğe dair tesisler, askeri yasak bölgeler, genel sığınak alanları, özel güvenlik bölgeleri, enerji ve telekomünikasyon tesislerine ilişkin etütleri, harita, **her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını**, parselasyon planlarını ve değişikliklerini resen yapmak, yaptırmak, onaylamak ve başvuru tarihinden itibaren iki ay içinde yetkili idarelerce ruhsatlandırma yapılmaması halinde resen **ruhsat ve yapı kullanma izni** vermek.”,
  - “**Mekânsal strateji planlarını** ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak suretiyle hazırlamak ve mahalli idarelerin plan kararlarının bu stratejilere uygunluğunu denetlemek”,
  - “Gecekondu, **kıyı alanları ve tesisleri** ile niteliğinin bozulması nedeniyle **orman ve mera dışına çıkarılan alanlar dâhil kentsel ve kırsal alan** ve yerleşmelerde yapılacak iyileştirme, yenileme ve **dönüşüm** uygulamalarında idarelerce uyulacak usul ve esasları belirlemek”,

* Bu bağlamda yasa ve KHK maddelerinde özellikle dikkat edilmesinde yarar görülen iş ve işlemler koyu renkli dizilmiştir.

- **“Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan veya mülkiyeti Hazineye, kamu kurum veya kuruluşlarına veya gerçek kişilere veyahut özel hukuk tüzel kişilerine ait olan taşınmazlar üzerinde kamu veya özel sektör tarafından gerçekleştirilecek olan yatırımlara ilişkin olarak ilgililerince hazırlandığı veya hazırlatıldığı halde yetkili idarece dört ay içerisinde onaylanmayan etüt, harita, her tür ve ölçekteki çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını, parselasyon planlarını ve değişikliklerini ilgililerinin valilikten talep etmesi ve valiliğin Bakanlığa teklifte bulunması üzerine bedeli mukabilinde yapmak, yaptırmak ve onaylamak, başvuru tarihinden itibaren iki ay içinde yetkili idarece verilmemesi halinde bedeli mukabilinde resen yapı ruhsatı ve yapı kullanma izni ile işyeri açma ve çalışma ruhsatını vermek.”**

vb gibi görevler verilmiştir. Bu görevleriyle ÇEŞ, “çevrenin”, “doğal varlık ve ortamların korunmasından çok yapılaşmayı “düzenleme”, ağırlıklı da yeni kentsel rantlar yaratma ve dağıtma işlevlerini üstlenmiştir. Özellikle MPGM’ye, bu doğrultuda kullanabileceği yaşamsal önemde yetkiler verilmiştir. Sözelimi, MPGM’nin, başka kurum ve kuruluşların yapması gerekirken “iki (ya da üç) ayda yapılmaması” ya da “ihtilaflar çıkması” vb gerekçelerle resen yapabileceği iş ve işlemlerin niteliği, bu yetkilerin boyutlarını açıklıkla ortaya koymaktadır.

- ✓ 644 sayılı KHK’nın ilk biçiminde ÇEŞ’e “çevrenin”, “doğal varlık ve ortamların korunmasına yönelik herhangi bir görev verilmemiş, dolayısıyla, yapılanmasında bu doğrultuda etkinlikte bulunacak bir birim açılmamış olması ÇEŞ’in “yapılaşdırıcı” işlevini açıklıkla ortaya koymaktadır. Öyle ki, 644 sayılı KHK’nın 648 sayılı KHK’yla değiştirilmesi sırasında yapısında TAVGM da yer verilmesine karşın ne ÇEŞ’in ne de bu genel müdürlüğün görevleri arasında doğal varlık ve ortamların korunması ile ilgili herhangi bir görev sayılmıştır.
- ✓ 644 sayılı KHK’yla Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü’nün görevleri “mevzuatı hazırlamak”, “standart geliştirmek”, “ölçüm, tespit ve kalite ölçütlerini belirlemek”, “politika ve stratejileri belirlemek” vb kural koyuculuğa indirgenmiştir. Oysa 4856 sayılı yasada aynı müdürlüğün görevleri; “...uygulamak ve uygulanmasını sağlamak”, “gerektiğinde müdahale etmek”, “gerekli önlemleri almak veya aldırarak”, “sistemleri kurmak, kurdurmak”, “kirlenmiş alanların iyileştirilmesine ilişkin çalışmaları yapmak ve yaptırmak” vb yapıcı ve yaptırıcı görevler verilmiştir. Daha açık bir söyleyişle; Anayasanın 56. maddesine karşın “çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek”, devletin ikincil düzeyde bir ödevi olmuştur.
- ✓ “Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Plânlama Genel Müdürlüğü”, “Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü’ne (ÇEDGM) dönüştürülmüş ve görevi de ağırlıklı “izlemek ve denetlemek” olmuş; “çevre düzeni planları” hazırlama görevleri yeni kurulan Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir.

648 sayılı KHK’yla 644 sayılı KHK’ya getirilen 13/A maddesiyle kurulan TAVGM’ye verilen görevler, Ek 3’te de sergilendiği gibi, özel olarak korunması gereken doğal varlık ve ortamların belirlenmesi, tescili ve daha da önemlisi korunabilmesine yönelik iş ve işlemlerin yürütülmesinde çok başlılığa yol açabilecektir.

- ✓ 644 sayılı KHK’nın 6. maddesiyle ÇEŞ’in “Hizmet Birimleri” arasında **Yüksek Fen Kurulu** da sayılmıştır. 16. maddesine göre bu kurula “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunmasına yönelik herhangi bir görev verilmemiş, dolayısıyla üye bileşiminin de “Bakanlığın hizmet alanıyla ilgili teknik konularda deneyim sahibi kişiler arasından, en az dokuzu mühendis, biri mimar, üçü şehir plancısı olmak üzere” bir başkan ve 17 üyeden oluşması öngörülmüştür. Bu kurulun görevleri arasında “Teknik veya fiziki

yönden birbirini etkileyen plan ve yapım işleri ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları arasında doğan anlaşmazlıkları, taraf olan idarelerin birlikte talep etmeleri halinde inceleyip karara bağlamak” da bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda ÇEŞ’in bir tür “üst bakanlık” konumu daha kolay kavranabilecektir.

- ✓ ÇEDGM ‘nin 644 sayılı KHK’nın 9. maddesinde sayılan görevleri arasında “*Alıcı ortamları izlemek, buna ilişkin altyapıyı oluşturmak, çevre kirliliği ile ilgili olarak ölçüm, tespit ve kalite ölçütlerini uygulamak ve uygulanmasını sağlamak*” da sayılmış, ancak, bu ortamların niteliklerine açıklık getirilmemiştir. Oysa 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 2006’da çıkarılan 5491 sayılı yasayla değiştirilen 2. maddesinde; “*Alıcı ortam: Hava, su, toprak ortamları ile bu ortamlarla ilişkili ekosistemleri*” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım temel alınacaksa, Türkiye gibi çok farklı ekosistemlerin farklı kurum ve kuruluşlarca “yönetildiği” bir ülkede bu görevin yürütülme düzenini de açıklık getirilmesi gerekir, ancak, bu gerek yerine getirilmemiştir.

b) Planlama

Bilindiği gibi, “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların gerektiğinde korunabilmesinin öncelikli koşullarından birisi de kalkınmacı etkinliklerin çok boyutlu olarak planlanmasıdır. Ancak, AKP’nin on yıllık iktidarları döneminde planlama da, Anayasanın, başta 166. maddesindeki üzere planlamayı zorunlu kılan çeşitli kurallarına karşın kamu yönetiminin “kenar süslerinden” birisine dönüştürülmüştür. Öyle ki, bu doğrultuda;

- ✓ Anayasanın 57. maddesindeki “*Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.*” kuralı görmezden gelinmiş,
- ✓ 4 Kasım 2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan ve tüm kurumlar için bağlayıcı olan **Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı** (KENTGES), deyim yerindeyse “rafa kaldırılmış”,
- ✓ Her alanda daha çok AB, BM vb ülkelerarası kuruluşların parasal ve teknik desteği ve yönlendirmeleriyle birbirleriyle ilgisiz ve çoğunlukla da herhangi bir yaptırım gücü olmayan “ulusal” program, strateji belgeleri ve eylem planları hazırlanmış,
- ✓ 8 Haziran 2011 tarihinde yürürlüğe giren ve 646 ile 659 sayılı KHK’larla da değiştirilen 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’yla Devlet Planlama Teşkilatı kapatılarak planlamanın yönlendiricilik işlevi en aza indirilmiştir.

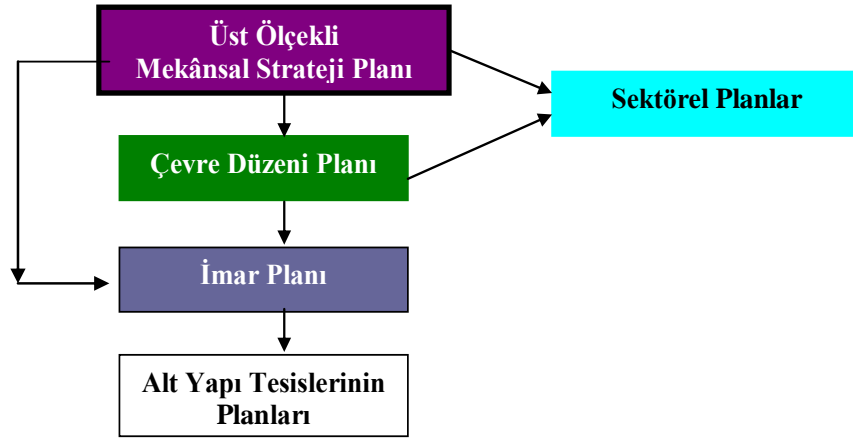
Bu süreçte, “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması ile ilişkilendirilebilecek planlama düzeni köktenci biçimde değiştirilmiştir. Bu değişikliklerin başlıcaları aşağıda tartışılmıştır:

- ✓ 644 sayılı KHK’nın 2. maddesinin 1. fıkrasının 648 sayılı KHK’yla değiştirilen “ç” bendiyle; “*...her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını, ... ve değişikliklerini resen yapmak, yaptırmak, onaylamak,...*” ve “d” bendiyle de “*Mekânsal strateji planlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak hazırlamak ve mahalli idarelerin plan kararlarının bu stratejilere uygunluğunu denetlemek*” yetkileri ÇEŞ’e verilmiştir. Böylece, “mekânsal strateji planı” (MSP) yaklaşımı gündeme getirilmiştir. 644 sayılı KHK’nın 7. maddesinin 1. fıkrasında ise MPMG’nin bu doğrultudaki görevleri açıklanmıştır. Buna göre;

- a) *Yerleşme, yapılaşma ve arazi kullanımına yön veren, her tür ve ölçekte fiziki planlara ve uygulamalara esas teşkil eden üst ölçekli mekânsal strateji planlarını ve çevre düzeni planlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak hazırlamak, hazırlatmak, onaylamak ve uygulamanın bu stratejilere göre yürütülmesini sağlamak.*

- b) Kentlerde ve **kırsal alanlarda arazi kullanımına ilişkin** temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve uygulanmasını sağlamak,
- c) Havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planları da dâhil her tür ve ölçekteki çevre düzeni planlarının ve imar planlarının yapılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek, havza veya bölge bazında çevre düzeni planlarını yapmak, yaptırmak, onaylamak ve bu planların uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamak,
- ç) Sektörel planların havza veya bölge düzeyindeki mekânsal strateji planlarına ve çevre düzeni planlarına uyumlu hazırlanmasını sağlamak,
- ...
- i) Her tür ve ölçekteki fiziki planların birbiriyle uyumunu ve mekânsal strateji planları hedeflerine ve kararlarına uygunluğunu sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak, ilgili idareler tarafından Bakanlıkça verilen süre içinde yapılmayan il çevre düzeni planlarını yapmak, yaptırmak ve resen onaylamak,
- i) Bütünleşik kıyı alanları yönetimi ve planlaması çalışmaları, kıyı alanlarının düzenlenmesine dair iş ve işlemler ile bu alanlara ilişkin jeolojik ve jeoteknik etütleri yapmak, yaptırmak ve onaylamak, kıyı kenar çizgisini tespit etmek, onaylamak ve tescilini sağlamak.

Öyle ki, maddenin 2. fıkrasında da; “Çevre düzeni planlarının Bakanlıkça belirlenen mekânsal strateji planlarına, imar planlarının ise mekânsal strateji planlarına veya çevre düzeni planlarına aykırılığının tespit edilmesi halinde ilgili idareler Bakanlıkça verilen süre içerisinde aykırılıkları giderir.” kuralına yer verilerek MPGM’nin ülke genelinde ve yersel düzlemelerdeki yönlendiriciliği pekiştirilmiştir. Kurulan planlama düzenin aşağıda özetlenmiştir:

Görüldüğü gibi, bu düzenlemeyle “Üst Ölçekli Mekânsal Strateji Planına” (MSP), dolayısıyla da MPGM’nin, öngörülen planlama düzeninde temel belirleyicilik, öteki planlarda da yönlendiricilik işlevleri yaşamsal önemde yetkilerle pekiştirilmiştir.

- ✓ Ne var ki, temel belirleyici ve yönlendirici MSP’lerin gerek ölçeği ve hazırlık süreci gerekse yürürlüğe konulması ve yürütülmesi düzeni ayrıntılı olarak açıklanmamıştır. Böyle iken ÇEŞ’in 18 Kasım 2011 tarihinde Başbakan Yardımcılıkları ile ilgili bakanlıklara gönderdiği “Mekânsal Strateji Planı Hazırlık Çalışmaları” konulu yazıda “Bakanlıkça hazırlanacak Üst Mekansal Strateji Planı” ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamaya yer verilmiştir:

“Mekânsal strateji planları ile uluası bölgesel gelişme, ulusal kalkınma, bölgesel gelişmişlik, bölgelerarası eşitsizlik, dengeli ve sürdürülebilir büyüme, bölgesel rekabet, çekim merkezleri, sektörler arası ilişkiler; doğal, tarihsel, kültürel ve çevresel değerlerin korunması,

afet riskleri gibi ülke, havza ve bölge bütününde mekânsal gelişme senaryolarını yönlendirecek konular, güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehditler, olanaklar ve potansiyeller, stratejik amaçlar ve hedefler çerçevesinde irdelenecek ve değerlendirilecektir. Bu niteliği ile mekânsal strateji planlar; üst ölçekte işlevsel ve mekânsal yansımalarını bulduğu, alt ölçek planlama çalışmalarını yönlendiren, genel ve uzun dönemli ilke ve hedefler ile mekânsal ana yönlendirme kararlarını belirleyen, soyut, grafik anlatım diline ve şematik gösterim tekniğine sahip mekânsal gelişme stratejilerini içeren bir plan belgesi olarak hazırlanacaktır.”

Ek 4’te de görüldüğü gibi, bu yaklaşımın, örneğin, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyelerinden Ersoy’un “mekânsal strateji planları” ile ilgili açıklamalarında öne sürdüğü gerekliliklerle bağdaştırılabilmesi olanaksızdır (ERSOY, 2006).

- ✓ Yapılanması ve görevleri 648 sayılı KHK’yla büyük ölçüde yeniden düzenlenirken ÇEŞ’e “planlama” ile ilgili otuz dolayında görev verilmiştir. Ancak, Ek 5’te sergilenen bu planların çoğunluğu arasında herhangi bir ilişki kurulmamıştır. Ek olarak, 644 sayılı KHK’da ÇEŞ’in görevler arasında yer verilen “*havza koruma planları*” ise kapsamdan çıkarılmıştır.

Görüldüğü gibi, ÇEŞ’in üstlendiği planlama işlevi tümüyle fiziksel olarak, mekânların düzenlenmesiyle sınırlandırılmıştır. AKP’nin temel amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda yaptığı ve yapmaya çalıştığı düzenleme ve uygulamalar anımsandığında bu, hiç de şaşılacak bir durum değildir: AKP, kentsel ve kırsal mekânı da sermaye birikiminin gerekleri doğrultusunda yeniden düzenleme, yaygın söyleyişle de dönüştürme ve bu süreçte de yeni sermaye birikim olanakları üretme çabasıdadır. Ancak, Türkiye’de de “çevreye”, doğal varlık ve ortamlara zarar veren süreçleri hemen hemen tümüyle ekonomik, toplumsal ve kültürel, dolayısıyla da siyasal değişme ve gelişmeler üretmektedir. Açıktır ki, kentsel ve kırsal mekânın yeniden düzenlenmesi de bu değişme ve gelişmeler üzerinde etkili olacaktır. Bu nedenlerle, ÇEŞ tarafından hazırlanılacak “her tür ve ölçekteki” (!) planda, özellikle de MSP’lerde ekonomik, toplumsal ve kültürel değişme ve gelişmelerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’yle DPT’nin kapatılması ve yeni kurulan bakanlığa, dolayısıyla birimlerine ise “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması ile ilişkilendirilebilecek bir görevin verilmemiş olması ise bu gereği pekiştirmektedir.

c) Doğal Varlık ve Ortamların Korunması

Doğa korumacılığı ülkemizde de çoğunlukla ayırteci özellikleri nedeniyle kimi doğal varlık ve/veya ortamların özel olarak tasarlanmış hukuksal ve kurumsal düzenlemelerle korunmasına indirgenmektedir. Dolayısıyla tartışmalar da bu düzenlemelerdeki değişikliklere odaklanmaktadır. Bu, gerekli ancak, temelde, “doğanın” algılanış biçiminden kaynaklanan eksik bir yaklaşımdır. Üstelik bu yaklaşım, bilgisel olarak da gerektiğince donatılmamıştır. Sözelimi, Türkiye’de, kimileri çeşitli yönlerden ötekileriyle karşılaştırılmayacak denli önemli otuz yakın “koruma statüsü” vardır. Örneğin, “*bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçaları*” olarak tanımlanan **tabiatı koruma alanları**, hemen hemen hiçbir düzlemde “doğal sitler” denli tartışılmamaktadır. Biyolojik çeşitlilik düzeyinin göreceli olarak son derece yüksek olduğu bozkır, kumul, dağ ekosistemlerinin korunması ise ancak çok yakın bir zamanlarda gündeme gelmiştir. Giderek yoğunlaşan ve yaygınlaşan HES karşıtı duyarlılık ve eylemlilikler sırasında çoğunlukla derelerin korunması gereken özgün ekosistemler olduklarından çok “su kaynağı” olarak yöre halkı yönünden taşıdığı önem öne çıkarılmaktadır. Bu nedenle çoğunlukla KHK’ların “tabiat varlıkları”, “doğal sit”, “özel çevre koruma bölgeleri” vb özel olarak

korunmaya alınmış doğal varlık ve ortamlarla doğrudan ilgili düzenlemeler tartışma konusu yapılmaktadır. Bu eksikli yaklaşım aşılmadığında “KHK Cumhuriyetindeki” doğal varlık ve ortamların korunmasına yönelik düzeneklerin gerektiğince tartışılabilmesi de güçleşmektedir. Aşağıda yapılan tartışmalar sırasında bu gerçeğin gözden kaçırılmaması yönetsel bir zorunluluktur.

“KHK Cumhuriyetinde”, özel olarak koruma altına alınmış doğal varlık ve ortamların “yönetilmesi” alanında da kolaylıkla içinden çıkılmayacak bir kargaşa yaratılmıştır. Bu düzenlemelerle;

- ✓ daha önce de belirtildiği ve Ek 3’te sergilendiği gibi “KHK Cumhuriyetinde” doğal varlık ve ortamların korunmasında parçacı yapılanma pekiştirilmiş;
- ✓ oluşturulan yapılanmada görevler beş ayrı birime dağıtılarak benzer nitelikte görevler ayrı kuruluşlara verilmiş;
- ✓ tabiat varlıkları, doğal sit ve özel çevre koruma alanlarının yönetimi, bunların tasfiyesi konularında ÇEŞ’in her türlü keyfiliklerine olanak verilmiştir

Bu bağlamda 648 sayılı KHK’yla 644 sayılı KHK’a getirilen Madde 13/A-(1), Ek Madde 1 ve Geçici Madde 6 ile Geçici Madde 2 ve Geçici Madde 10’da yapılan değişiklikler özel önem taşımaktadır:

i) 644 sayılı KHK’ya Getirilen 13/A-(1). Madde:

Maddeye göre;

- ✓ milli park, tabiatı koruma alanı, tabiat parkı, sulakalan ve “benzeri koruma statüleri bulunan diğer alanlar”da “**tespit**” işlemleri ORSU’nun; “...tescil, onay ve ilanına dair usul ve esasları belirlemek ve bu alanların sınırlarını **tescil** etmek” ise ÇEŞ’in;
- ✓ tabiat varlıkları, doğal sit ve özel çevre koruma alanlarının “...*tespit, tescil, onay, değişiklik ve ilanına dair usul ve esasları belirlemek ve bu alanların sınırlarını tespit ve tescil etmek, yönetmek ve yönetilmesini sağlamak.*” ile tüm “korunan alanlarda” da; “...*kullanma ve yapılaşmaya yönelik ilke kararlarını belirlemek ve her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını yapmak, yaptırmak, değiştirmek, onaylamak, uygulamak veya uygulanmasını sağlamak*”
- ✓ “*Orman alanları dışında yer alan korunması gerekli taşınmaz tabiat varlıkları, koruma alanları ve doğal sit alanlarının Bakanlıkça belirlenen ilke kararlarına, onaylanan planlara uygun olarak kullanılmak üzere tahsisini gerçekleştirmek*”
- ✓ “... bu alan ve bölgelerde (tabiat varlıkları ve doğal sit alanları ile özel çevre koruma bölgelerine- YÇ) Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlere ilişkin her türlü tasarrufta bulunmak, işletmek, işletirmek ve kullanım izinlerini vermek, *Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlere ilişkin her türlü tasarrufta bulunmak, işletmek,*
- ✓ yine ÇEŞ’in, eylemli olarak da TAVGM’nin görevleri arasında sayılmıştır. Böylece bu düzenlemeyle tabiat varlıkları ve doğal sit alanları ile özel çevre koruma bölgeleri ilişkin iş ve işlemlerin farklı kuruluşlarca yapılması, daha da önemlisi bu yerlerdeki her türlü yapılaştırma, işletirme ile yine bu yerlerin çeşitli kullanımlar için tahsis edilebilmesi olanaklı kılınmıştır. Öyle ki, bu işlemler sırasında “*Bakanlıkça belirlenen ilke kararlarına, onaylanan planlara uygun olarak kullanılmak üzere*” dışında herhangi bir ölçüt, gerekçe getirilmemiş; tahsis edilebilecek yerler arasında sayılan “*Orman alanları dışında yer alan... koruma alanları*”nın neler olabileceği ise belirtilmemiştir.

Bu düzenlemelerin yanı sıra ilgili yasalar arasında çelişkiler yaratılmıştır. Örneğin; 644 sayılı KHK'nın 648 sayılı KHK'yla getirilen 13/A maddesinin 1. fıkrasının "c" bendiyle tabiatı koruma alanlarında da "yapılaşma" olanaklı kılınmıştır. Oysa anımsanacağı gibi, tabiatı koruma alanları, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2. maddesinin "d" fıkrasına göre "...sadece *bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak*" üzere ayrılmıştır.

ii) 644 sayılı KHK'ya getirilen Ek Madde 1:

Maddenin 1. fıkrasıyla **Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı** kapatılmış, ancak görevlerinin, "**Bakan tarafından uygun görülen Çevre ve Şehircilik Bakanlığının birimlerince**" yürütülmesi gibi görülmedik bir düzenleme yapılmıştır. Oysa aynı düzenleme kapsamında 644 sayılı KHK'ya getirilen 13/A maddesinin "b", "c" ve "e" bentlerinde TAVGM'ye özel çevre koruma bölgelerinde;

- ✓ "...tespit, tescil, onay, değişiklik ve ilanına dair usul ve esasları belirlemek ve bu alanların sınırlarını tespit ve tescil etmek, yönetmek ve **yönetilmesini sağlamak**",
- ✓ "...kullanma ve yapılaşmaya yönelik ilke kararlarını belirlemek ve her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını yapmak, yaptırmak, değiştirmek, onaylamak, uygulamak veya uygulanmasını sağlamak"
- ✓ "...hâlihazır haritaları aldırarak, gerekli görülen projeleri yapmak, yaptırmak ve onaylamak, her türlü araştırma ve inceleme yapmak, yaptırmak, izlemek, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yürütmek, kullanım yasağı getirilen alanların kamulaştırma veya benzer yollarla kamunun eline geçirilmesini sağlamak, kontrol ve denetim yapmak, gerekli görülen alanların korunması ve kirliliğin önlenmesi amacıyla yatırım yapmak veya ilgili idarelerin yatırım projelerini desteklemek, bu alan ve bölgelerde Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlere ilişkin her türlü tasarrufla bulunmak, işletmek, işlettirmek ve **kullanım izinlerini vermek**, korunan alanlara ilişkin insan ve finansman kaynağı sağlamak"

görevleri verilmiştir. Böylece, bu düzenlemeyle, Türkiye yüzeyinin % 1,5'ini oluşturan ve "özel olarak korunması" gereken özelliklere sahip olduğu gerekçesiyle koruma altına alınmış toplam 12 bin km² genişliğinde 14 özel çevre koruma bölgesinin yönetiminde bir kargaşa yaratılmıştır.

iii) 644 sayılı KHK'ya getirilen Geçici Madde 6:

Maddenin 1. fıkrasında;

*"Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte, doğal sit alanı ve tabiat varlığı olarak tespit ve tescil edilmiş alan ve varlıklara ilişkin her türlü belge, bu alan ve varlıkların statülerinin **yeniden değerlendirilmesi için en geç altı ay içinde Bakanlığa devredilir. Tabiat varlıkları ve doğal sitlerle ilgili yeni değerlendirme yapılıncaya kadar bu alanlara ilişkin olarak kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurullarınca alınmış kararlar geçerlidir.**"*

kuralına yer verilmiştir. Bu düzenlemede söz konusu "statülerin" hangi durumlarda, daha açık bir söyleyişle hangi gerekçelerle "yeniden değerlendirilebileceğine" hiçbir açıklama getirilmeyerek bir bakıma bugüne değin oluşturulan "doğal sit" ve "tabiat varlıklarının" tasfiyesi olanaklı kılınmıştır.

2. 648 Sayılı KHK'yla Yapılan Öteki Düzenlemeler

Siyasal iktidarın önde gelen "projelerinden" birisi de, bilindiği gibi, "kentsel dönüşümdür". Bilindiği gibi ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal sonuçları olan bu "projeler" kapsamında, bir anlamda yeni "kentsel çevreler" oluşturulmaktadır. Açıktır ki, bu sürecin sorgulanması gereken bir boyutu da oluşturulan "kentsel çevrelerin" toplumsal, kültürel ve ekolojik maliyetleridir. Bugüne değin, yeni rantlar yaratan ve belirli toplumsal sınıf ve katmanlara aktarılmasını da sağlayan kentsel dönüşüm "projelerinin" ve bu kapsamdaki

uygulamaların hiçbirisinde 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2006 yılında çıkarılan 5491 sayılı yasayla değişik 2. maddesinde tanımlanan "stratejik çevresel değerlendirme" çalışması yapılmamıştır. Dolayısıyla, söz konusu maliyetlerin boyutları da bilinmemektedir. Siyasal iktidar, 648 sayılı KHK'yla 3194, 2863, 2873 sayılı yasalarda yaptığı düzenlemelerle süreci kolaylaştırmanın yanı sıra bu bilinemezliğe yeni boyutlar kazandırmıştır.

1.2. 3194 Sayılı İmar Kanunu'ndaki Değişiklikler

3194 sayılı yasanın "Köylerde Yapılacak Yapılar ve Uyulacak Esaslar" başlığı altında yer verilen ve ilk üç fıkrası 1986 yılında Anayasa Mahkemesi tarafında iptal edilen 27. maddesi başlığıyla birlikte yeniden düzenlenmiş ve Ek Madde 4 getirilmiştir. "Kırsal çevrede" önemli dönüşümlere yol açabilecek bu iki düzenleme aşağıda tartışılmıştır:

a) "Köy" Sayılan Yerleşmelerdeki "Yapı Ruhsatsız" Yapılaşma Olanakları

Bilindiği gibi ülkemizde "köy" sayılan yerleşmelerdeki yapılaşmaları düzenleyici kapsamlı ve bütünlüklü düzenlemeler yoktur. Ek olarak, daha çok varsıl kesimlerin bu yerleşmelerde "çiftlikevi", "villâ" vb keyfi yapılaşmalara yöneldikleri; anakentlerin çevrelerinde "banliyö" yerleşmeler oluşturdukları, "kentsel çevre sorunlarını" kırsal yerleşmelere taşıdıkları bilinen bir başka gerçekliktir. Bu gerçekliklere ek olarak, 648 sayılı KHK'yla 3194 sayılı yasanın 27. maddesinde "kırsal çevre sorunlarına" yol açabilecek düzenlemeler yapılmıştır. Sözgelimi, Maddenin 1. fıkrasına göre;

"Belediye ve mücavir alanlar dışında köylerin köy yerleşik alanlarında, civarında ve mezralarda yapılacak konut, entegre tesis niteliğinde olmayan ve imar planı gerektirmeyen tarım ve hayvancılık amaçlı yapılar ile köyde oturanların ihtiyaçlarını karşılayacak bakkal, manav, berber, köy fırını, köy kahvesi, köy lokantası, tanıtım ve teşhir büfeleri ve köy halkı tarafından kurulan ve işletilen kooperatiflerin işletme binası gibi yapılar için yapı ruhsatı"

aranmayacaktır. Bu düzenlemeyle çevre kirletici özellikleri olan, sözgelimi tavuk, hayvancılık tesislerinin "köy" sayılan yerleşmelerin "civarında" yapı ruhsatı aranmaksızın kurulabilmesi olanaklı kılınmıştır. Ek olarak, Maddenin 6. fıkrasında yer verilen;

"İmar planı olmayan köy yerleşik alanı sınırları içerisinde köyün ihtiyacına yönelik olarak ilk ve orta öğretim tesisi, ibadet yeri, sağlık tesisi, güvenlik tesisi gibi yapılar için imar planı şartı aranmaz."

kuralıyla da bu tür yapıların yer seçiminin çeşitli olumsuzluklara yol açmaması rastlantılara bırakılmıştır. Çünkü aynı fıkra, bu yapıların yapılacağı yerlerin sınırlarının valilikçe oluşturulacak bir kurul tarafından yalnızca "hâlihazır harita veya kadastro paftaları üzerinde" belirlenmesi yeterli görülmüştür.

Öte yandan, köylerde yalnızca köy nüfusuna kayıtlı ve köyde sürekli oturanlar için sağlanan kimi ayrıcalıkların herkese tanınması, Özellikle kıyılardaki "köy" sayılan yerleşim yerlerinde ve çevresindeki tarım arazilerinde yoğun yapılaşmalara yol açabilecektir.

b) Mera, Yaylak ve Kışlaklarda Yapılaşma Olanakları

648 sayılı KHK'nın 23. maddesiyle 3194 sayılı yasaya getirilen Ek Madde 4'le mera, yaylak ve kışlakların "geçici" olarak yapılaşmaya açılması sağlanmıştır. Maddenin ilk fıkrasına göre;

"Mera, yaylak ve kışlakların geleneksel kullanım amacıyla geçici yerleşme yeri olarak uygun görülen kısımları valilikçe bu amaçla kurulacak bir komisyon tarafından tespit edilir. Bu yerlerin ot bedeli alınmaksızın tahsis amacı değiştirilerek tapuda Hazine adına tescilli yapılır. Bu taşınmazlar, bu madde kapsamında kullanılmak ve değerlendirilmek üzere, belediye ve mücavir alan sınırları içinde kalanlar ilgili belediyelerine, diğer alanlarda kalanlar ise il özel idarelerine veya özel kanunlarla belirlenen ilgili idarelere tahsis edilir."

Düzenlemede bu işlemin yapılması sırasında yöre insanların karar süreçlerine herhangi bir biçimde katılabilmesi öngörülmemiştir. Öyle ki Maddenin ikinci fıkrasına göre il genelindeki toplam mera, yaylak ve kışlakların binde beşini geçemeyecek olan bu yerler “*talep sahibi*” özel ve tüzel “*bedeli karşılığında yirmidokuz yıla kadar tahsis*” de edilebilecektir. Ek olarak, Maddenin 3. fıkrasına göre mera, yaylak ve kışlakların ise “*2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca belirlenen turizm merkezleri ile kültür ve turizm gelişim bölgeleri kapsamında kalan kısımları, ot bedeli alınmaksızın tahsis amacı*” değiştirilebilecek, tapuda Hazine adına tescil edildikten sonra da turizm yatırımlarına tahsis edilebilecektir. Bu düzenlemelerin Maddenin ilk fıkrasında sözü edilen mera, yaylak ve kışlakların “geçici yerleşme yeri” olmasıyla bağdaştırılamayacağı açıktır.

1.3. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’ndaki Değişiklikler

KHK’ların kamuoyunda görece olarak en fazla tepki toplayan yanlarında birisi de 2863 sayılı yasanın doğal varlık ve ortamların korunması ile ilgili maddelerindeki düzenlemeler olmuştur. İlgili kamuoyu, bu düzenlemelerin siyasal iktidarın 2010 yılında gündeme getirdiği “Tabiat ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı Taslağı”ndakilerle koşutluk içinde olduğunu öne sürmüştür. Bu tepkiler, haklı gerekçelere dayanmaktadır. Çünkü 648 sayılı KHK’yla 2863 sayılı yasada yapılan değişikliklerle;

- ✓ taşınabilir tabiat varlıkları dışındaki “*tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları*” ile ilgili iş ve işlem yapabilecek ve kararlarda “Çevre ve Şehircilik Bakanlığına yardımcı olmak üzere;” merkezde **Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu** ve taşrada de **Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonları** oluşturulması sağlanmıştır (Ek Madde 4); böylece, önceki kurulların tasfiye edilmesinin yargıya taşınabilme olanağı da kaldırılmıştır,
- ✓ yürürlükteki ilgili yönetmeliklerin 648 sayılı KHK’ya aykırı olan kuralları yürürlükte kaldırılmış, ÇEŞ tarafından yeni yönetmeliklerin hazırlanması olanaklı kılınmıştır (Geçici Madde 9),
- ✓ “koruma bölge kurullarının mevcut üyeleri” tasfiye edilmiştir (Geçici Madde 10).

Bu düzenlemelerle ÇEŞ’in daha önce “doğal sit” olarak ayrılmış yerlerin bu statülerinin kaldırabilmesi, böylece bu gibi yerleri de yapılaşmaya açabilmesi daha da kolaylaştırılmıştır.

1.4. 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu’ndaki Değişiklikler

Öte yandan, 648 sayılı KHK’yla 2873 sayılı **Milli Parklar Kanunu**’nda da değişiklikler yapılmıştır. Sözgelimi;

- ✓ 644 sayılı 4. maddesinin başlığı “Planlama” iken “İşletme” olarak değiştirilmiş; maddenin 3. fıkrasındaki “...*tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanı olarak belirlenen yerler için gerekli planlar*” tümcesinde geçen “planlar” sözcüğü de “projeler” olarak değiştirilmiştir;
- ✓ hukuksal olarak ne anlaşılması gerektiğine açıklık getirilmeyen “*benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanlar*”, “*orman ve orman rejimindeki yerler*” vb terim ve kavramlara yer verilmiştir.

Bu düzenlemelerle “milli park”, “tabiat parkı”, “tabiatı koruma alanı” ve “tabiat anıtı” olarak ayrılmış 10 milyon dekar genişliğinde ikiyüzü aşkın yerin yönetiminde “planlamacılık” yerine “projecilik” öne çıkmış, bir kavramsal karmaşa yaratılmıştır.

2. Öteki Düzenlemeler

Ek 2’de de sergilendiği gibi siyasal iktidar “çevre” yönetimi ile doğrudan ilgili 645 ve sonra da 648 sayılı KHK’ların dışında yine KHK’larla önemli düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerden birisi de 658 sayılı KHK’yla Türkiye Su Enstitüsü’nün (SUEN) kurulmasıdır. Ülkemizde, Devlet Su İşleri ile Su Yönetimi Genel Müdürlüklerinin var olmasının karşın, deyiş yerindeyse “bir gece ansızın” kurulan SUEN ilginç bir yapıya sahiptir ve görevlerine açıklık getiren düzenlemelerde çeşitli belirsizliklerin yanı sıra ilk anda “suyun ticarileştirilmesi” ile ilişkilendirilebilecek terimlere yer verilmiştir:

- ✓ İlgili bakanlık, kurum ve kuruluşların Ankara’da olmasına karşın yönetsel merkezi İstanbul’da olacak SUEN’in sorumluluk alanının hangi “suları” (deniz, göl, gölet, akarsu vb) ve suların “nesini” kapsadığına açıklık getirilmemiştir.
- ✓ Suların ticarileştirilmesi sürecinde öne çıkan “su sektörü” terimine 658 sayılı KHK’da da yer verilmiş, dahası SUEN’in “*Ulusal ve uluslararası su sektöründe temayüz etmiş kurum ve kişiler ile*” hangi alanlarda ve durumlarda “*gerektiğinde*”, ne tür “*projelerde*” nasıl “*beraber*” çalışacağı düzenlenmemiştir.
- ✓ siyasal iktidara bağımlı olan müsteşar ve genel müdür düzeyinde bürokratlardan bir “*Yönlendirme Komitesi*” ile yine tümüyle bürokratik yapıda bir “*Yönetim Kurulu*” oluşturulmuş; bu oluşumlarda Anayasanın 135. maddesinde sözü edilen “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından” doğrudan ilgili olanlarına bile yer verilmemiştir.
- ✓ Enstitü “*Başkan, Başkan Yardımcısı ile birimlerin yöneticileri gerektiğinde, sınırlarını yazılı olarak açıkça belirtmek şartıyla yetkilerinin bir kısmını veya tümünü*” kimlere devredebileceği belirtilmemiştir.
- ✓ “*72 yaşından büyük olmayacak*” enstitü başkan ve başkan yardımcılarının hangi alanlarda deneyimli olması gerektiğine açıklık getirilmemiş; buna karşılık “*14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve diğer kanunların sözleşmeli personel çalıştırılması hakkındaki hükümlerine bağlı olmaksızın sözleşmeli personel*” ile “*Özel bilgi ve ihtisas gerektiren işlerde, Yönetim Kurulunca yürürlüğe konulacak yönetmelik hükümlerine göre idari hizmet sözleşmesi ile yabancı uzman*” çalıştırılabilmesi olanaklı kılınmıştır.

***

Çok sayıda hukuksal ve kurumsal düzenlemenin TBMM’yi de dışlayan KHK’larla yapılması; altı ay çıkarılan KHK’ların kimileriyle aynı dönemde daha önce çıkarılan KHK’larda köklü değişiklikler yapılması; yapılan değişikliklerin çoğunluğunun “korumacı” düzenlemelerle ilişkili olması; her boyutuyla antidemokratik bir “çevre yönetimi” yapılanmasının oluşturulması, siyasal iktidarın oluşturulan “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunmasına nasıl yaklaştığını açıklıkla ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımda “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması ve geliştirilmesi, bu doğrultudaki çalışmaların etkenliğinin artırılması amaçlanmamaktadır. Yapılan düzenlemelerde temel amaç, daha önce de belirttiği gibi;

- siyasal iktidarın, deyim yerindeyse “elini kolunu bağladığını” düşündüğü korumacı düzenlemelerin ve etkinliklerin en aza indirilmesi ve/veya olabildiğince etkisizleştirilmesidir,
- “çevresel” değerlerin, doğal varlık ve ortamların daha fazla, daha yaygın ve daha kolay “ticarileştirilmesidir”.

Emeğin sömürülmesi, tüm kamusal varlıkların özelleştirilmesi vb, alanlarda yapılan düzenleme ve uygulamalarla birlikte değerlendirildiğinde bu yaklaşımın, gerçekte, kapitalizmin ilkel birikim dönemlerinde başvurduğu bir yol olduğu gerçeği daha kolay kavranabilir. Özellikle 1980’lerden bu yana gerçekleştirilen düzenleme ve uygulamalar artık

yeterli görülmemektedir. Kültür, siyaset ve hukuk alanlarında gerçekleştirilen dönüşümlerle, son olarak da KHK'larla oluşturulan “çevre” yönetimi yapılanmasıyla bu yetersizliklerin aşılması hedeflenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **“KHK Cumhuriyeti”nde Ormancılık**

6831 sayılı Orman Kanunu'nun 1. maddesinin ilk fıkrasına göre “*Tabii olarak yetişen ve emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır.*” Nedense, bu son derece yalın tanımın iki ögesi; (i) ağaç ve ağaççık toplulukları ve (2) yerleri ülkemizde gerektiğince göz önünde bulundurulmamakta; “orman” denildiğinde çoğunlukla yalnızca ağaç ve ağaççık toplulukları akla gelmektedir. Ekoloji bilgileriyle yaklaşabilenler ise ağaç ve ağaççıkların yanı sıra toprak, toprak altı ve üstündeki her türlü bitki ve hayvan, iklim vb öğeler ile bu öğeler arasındaki etkileşimler de göz önünde bulundurulurken bir ekosistem tanımı yapmaktadır. Bu, doğru ve gerekli ancak eksik bir yaklaşımdır. Tartışmaların yalnızca bu temelde yapılması ise yaşamsal önemde olgular gözden kaçırılmasına yol açmaktadır. Oysa “orman” denildiğinde ekosistem olmasının yanı sıra bir arazi de olduğu göz önünde bulundurulabilirse Türkiye’de ekonomik, toplumsal, siyasal değişme ve gelişmeler ile “orman” sayılan yerler ve bu arada da orman ekosistemlerinin yönetimi arasındaki etkileşimin boyutları daha doğru açıklanabilecektir. Yine böyle bir yaklaşım yeğlendiğinde Türkiye’de “ormanlara” yönelik temel “tehdidin” gerçekte arazi odaklı olduğu gerçeği daha kolay kavranabilecektir. Hele sorgulama bir de tarihsel olarak yapılabilirse Türkiye’de bu “tehdidin” temelde iki aşamadan geçtiği açıklıkla görülebilecektir:

- (i) 1980’li yıllara değin “orman” sayılan yerlerden arazi olarak yararlanılması; “orman köylülerinin” ama daha çok da kırsal egemenlerin arazi edindirilmesi amacı öne çıkmıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca bu yönde akıl almaz düzenleme ve uygulamalar yapılmıştır.
- (ii) 1980’den sonra ise “orman” sayılan yerlere “ilgi” duyanların sınıfsal kimliğinde köklü değişiklikler olmuştur: Maden, turizm, enerji, inşaat vb sermayesinin talepleri öne çıkmış ve giderek belirleyici olmuştur. Köylülerin oy tabanı olma özelliğini giderek yitirmesi ise siyasal iktidarları “orman” sayılan arazilere yaklaşımdaki bu sınıfsal dönüşümün gereklerini yapmaya yöneltmiştir. Özellikle son on yıldır yapılan “orman” sayılan yerlerle ilgili düzenlemeler ve uygulamalar ağırlıkla bu yönde olmuştur.

“KHK Cumhuriyetinde” ülkemizdeki ormancılık düzeniyle ilgili yapılan son düzenlemelerin de, ikinci aşamanın bir uzantısı olarak değerlendirilmesi gerekiyor.

Öte yandan; “orman” sayılan yerlerin, bu kapsamda da orman ekosistemlerinin yönetilmesinde tüm iş ve işlemlerin tümleşik olarak tasarlanması, planlanması ve yürütülmesi zorunludur. Bu zorunluluğun dayatmasıyla olmasa da ülkemizde ormancılık etkinlikleri 1970’li yıllara değin bir ölçüde de olsa tümleşik olarak yürütülmüştür. 1970’den sonra ise “milli parkçılık”, ağaçlandırma, orman-köylü ilişkileri, orman işletme vb çalışmalar ayrı genel müdürlükler tarafından tasarlanmaya, planlanmaya ve yapılmaya başlanmıştır. Öte yandan, devlet ormancılığı düzeninde “daire başkanlığı” ve/veya genel müdürlük olarak etkinlikte bulunan birimler tarafından ağaçlandırma ve erozyon önleme ile “orman köylüsü” sayılanların ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar da yapılmakta; bu doğrultuda göz ardı edilemeyecek büyüklüklerde kaynak aktarılmaktadır. Bu nedenlerdir ki; bakanlık ya da genel müdürlük, hangi biçimde örgütlenirse örgütlenirse ülkemizde ormancılık örgütlenmesinin, özel olarak da Orman Genel Müdürlüğü’nün siyasal yönden de stratejik önem taşıyan bir yapılanma olduğunun hiçbir düzlemde gözden kaçırılmaması gerekir.

“KHK Cumhuriyetinde” yapılan son düzenlemelerin bu gerçeklikler göz önünde bulundurularak tartışılması gerekmektedir* .

Bilindiği gibi, “KHK Cumhuriyetinde” ormancılık yönetim yapısındaki dönüşümler, Haziran 2011’de çıkarılan 636 sayılı KHK’yla başlatılmış; yapılan düzenlemeler bir ay sonra çıkarılan 645 sayılı KHK’yla tümüyle değiştirilmiş, bu değişiklikler de yine bir ay sonra çıkarılan 648 sayılı KHK’yla değiştirilmiş, bu değiştirme süreci 653 ve 657 sayılı KHK’larla sürmüştür (Ek 2). Ek olarak, siyasal iktidar, aralarındaki etkileşimi yoksayarak “çevre”, “orman”, “su”, “tabiat varlıkları” yönetimi alanlarını birbirinden tümüyle ayırmıştır. Bu ayrıştırma, doğal olarak, iki bakanlığın ilgili birimleri arasında görev, sorumluluk ve Ek 6’da da görülebileceği gibi yetkilerinin yinelenmesine, dahası birbiriyle çelişmesine yol açmıştır.

Bu kapsamda yapılan değişikliklerle yürürlükteki ormancılık örgütlenmesi, deyim yerindeyse, “küçültülmüş” görünümüne karşın Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nda;

- kamuoyunun göreceli olarak daha fazla ilgilendiği doğal varlık ve ortamların korunması, toprak erozyonunun önlenmesi, su “kaynaklarının” yönetimi alanlarındaki etkinlikler için ayrı genel müdürlükler kurulmuştur, ancak,
- Orman Genel Müdürlüğü varlığını sürdürürken “orman” sayılan yerlerin yönetimindeki görev alanı genişletilmiş ve yetkileri artırılmıştır* .

Bu nedenlerle yönetsel yapıda yapılan değişikliklerin; iki düzlemde tartışılması gerekmektedir.

1.1. Orman ve Su İşleri Bakanlığı (ORSU)

ORSU’da “Bağlı Kuruluş” olarak Orman Genel Müdürlüğü’nün yanı sıra Çölleşme ve Erozyonla Mücadele, Doğa Koruma ve Milli Parklar ile Su Yönetimi Genel Müdürlükleri ile çeşitli daire başkanlıklarına yer verilmiştir. Ancak, daha önce de değinildiği gibi, 658 sayılı KHK’yla Türkiye Su Enstitüsü’ne de yer verilmiştir. İlginçtir, 645 sayılı KHK’nın, özellikle 657 sayılı KHK’yla değiştirilen kimi maddelerinde sözü edilmesine karşı ORSU’nun “Bağlı” ve “İlgili” kuruluşlarına ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ayrıca, son derece kısa olarak açıklanan Genel Müdürlüklerin görevleri arasında hem Bakanlık içinde hem de ÇEŞ’in ilgili birimleri arasında yinelemeler yapılmıştır. Kısacası, ORSU, OGM’nin dışında ve

* Bilindiği gibi; önce 636 sayılı KHK’yla Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı’na kurulmuş, üzerinden henüz bir ay bile geçmeden çıkarılan 645 sayılı KHK’yla bu Bakanlık ikiye ayrılarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı kurulmuştur. Tam da siyasal iktidarın sorumluluk anlayışına yaraşır biçimde bu denli kısa bir süre içinde böylesine köklü bir değişikliğe neden gerek duyulduğu kamuoyuna hiçbir biçimde açıklanmamıştır. Öyle ki, KHK’nın ne yarım sayfalık “Genel Gereçesi”nde ne de birer satırlık madde gerekçelerinde “*Madde ile...Genel Müdürlüğünün görevleri düzenlenmektedir.*” dışında hiçbir açıklama yapılmıştır. Dolayısıyla söz konusu değişikliklerin “resmi” nedeni bilinmemektedir. Kimbilir, belki de, eski DSİ Genel Müdürü Veysel Eroğlu ile eski TOKİ Başkanına Erdoğan Bayraktar’a bakanlık yaratılması amaçlanmıştır (!) Açıktır ki, böyle bir tutumun siyasal iktidarın kamuoyuna ve özellikle “milletin vekillerine” saygıyla uzak yakın hiçbir ilişkisi yoktur. Çok açık; siyasal iktidar, devlet yönetimini “tek başkanlı” yönetim biçimine dönüştürmektedir.

* Tüm AKP döneminde Orman Genel Müdürü olan ve Çevre ve Orman Bakanlığı’nın ormancılıkla ilgili etkinliklerini genel müdürlüğünde toplama çabası içinde olan teknokratın bu düzenlemede belirleyici olduğu söylenebilir. Öte yandan, ilginçtir, bu düzenlemeler, özellikle de Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü’nün (AGM), özellikle Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü’nün (ORKÖY) OGM’ye bağlı daire başkanlıklarına dönüştürülmesi, ilgili demokratik kitle örgütlerinde, sözelimi, OGM’nin Gazi’deki yerleşkesinin Başbakanlığa devre denli bir tepkiye yol açmamıştır. Türkiye Ormanlıklar Derneği’nin aylık yayını Orman ve Av Dergisi’nin Temmuz-Ağustos 2011 sayısında yer verilen Yönetim Kurulu imzalı “Ormancılığımız Nereye Götürülüyor?” başlıklı yazıda ise konuyla ilgili olarak “...Ormancılık oldukça küçültülmüş, OGM içinde de şube müdürlükleri hâkim olunamayacak ve etkin kullanılmayacak bir sayıya ulaşmıştır” değerlendirilmesiyle yitirilmiştir.

göstermelik bir kuruluş olarak yapılandırılmıştır. Bu yapılandırmanın başlıca özellikleri aşağıda sergilenmiştir:

i) Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü:

“Çölleşme” ve “erozyon” konularının son yıllarda kazandığı saygınlıktan hareketle kurulduğu anlaşılan Genel Müdürlüğün görevleri, 645 sayılı KHK’nın 7. maddesine göre “*havza bütünlüğü esas alınarak çölleşme ve erozyonla mücadele, çığ, heyelan ve sel kontrolü ile entegre havza ıslahı plan ve projelerini*”;

- yapan ve daha çok da yaptıran,
- yapılanların uygulanmasını izleyen,
- bu etkinliklere proje bazında destek sağlayan
- ilgili politika ve stratejileri belirleyen,
- ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğini ve eşgüdümü sağlayan

ile sınırlandırılmıştır. Başka bir söyleyişle, Genel Müdürlük yatırımcı bir kuruluş olamayacaktır. Açıktır ki, bu, söz konusu çalışmalarının özelleştirilmesine yönelik uygulamaların kurumsallaştırılması anlamına gelmektedir.

ii) Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü:

645 sayılı KHK’nın 648 sayılı KHK’yla değiştirilen 8. maddesine göre, Genel Müdürlük, daha önce belirtildiği ve Ek 3’te de sergilendiği gibi;

- ✓ “*milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve sulak alanları*” belirleyebilecek; ancak Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca tescil edildikten sonra “*korunması, geliştirilmesi, tanıtılması, yönetilmesi, işletilmesi ve işlettirilmesi ile ilgili*” çalışmalar yapacak,
- ✓ “*orman ve orman rejimine tabi yerlerdeki*” tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanları ile sulak alanları ve “*benzeri koruma alanlarını*” ise hem belirleyebilecek hem de tescil ve ilân edebilecek,
- ✓ yapılan çalışmaları denetleyebilecektir.

Görüldüğü gibi, öngörülen yapılanmada sözü edilen yerlerin “işletilmesi” ve “işlettirilmesi” de gündeme gelebilecektir. Oysa yine daha önce belirtildiği gibi, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu’nun 2. maddesinin “d” bendine göre “tabiatı koruma alanlarının” ne işletilmesi ne de işlettirilebilmesi olanaklıdır.

Öte yandan, bir işletmecilik yaklaşımıyla yönetilmesi, açıktır ki, sayılan yerlerden beklenen kamusal hizmetlerin de ticarileştirilmesine yol açabilecektir. Bu olasılık, aynı maddede sayılan “*yaban hayatı ve kara av kaynakları ile orman içi su kaynakları, dere, göl, gölet ve sulak alanların ve hassas bölgeler*” için de söz konusudur. Çünkü düzenlemede bu yerlerin “*korunması, geliştirilmesi*” yanında “*av kaynaklarının işletilmesi*” ve “*uygulama ve izlemeye ilişkin iş ve işlemleri yapmak veya yaptırmak*” yaklaşımlarına da yer verilmiştir.

iii) Su Yönetimi Genel Müdürlüğü:

Ek 6’da da görüldüğü gibi, Genel Müdürlüğün “su yönetimi” ile ilgili son derece genel olarak tanımlanmış görevlerinin kimileri başka kuruluşlarınkilerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Ancak, başta Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü olmak üzere öteki ilgili birimler arasında eşgüdümün nasıl sağlanabileceğine herhangi bir açıklık getirilmemiştir.

Öyle anlaşılıyor ki KHK hazırlayıcıları “havza” ve “nehir havzası” vb konularda gerektiğince bilgili değildir ve/veya bu kavramlar KHK’ya, deyim yerindeyse “kenar süsü” olarak yerleştirilmiştir. Çünkü havza yönetimi, çok boyutlu bir olgudur; bu boyutlar havzanın kapsadığı yüzeyin genişliği, ekolojik koşulları, havza içindeki yerleşmelerde yaşayanların toplumsal, ekonomik ve kültürel özellikleri vb etmenlere göre de değişebilmektedir. Türkiye’de bu boyutları kapsayan planlama ve uygulama deneyimi sınırlıdır; daha da önemlisi bu deneyimler ve sonuçları tarihsel ve yersel olarak sorgulanmamıştır. Oysa başka kuruluşlarca da benzer çalışmaların yapılacak olması bir yana, Genel Müdürlük, “*havza bazında nehir havza yönetim planları hazırlayacak*” biçimde yapılandırılmamıştır.

Öte yandan, Genel Müdürlüğün belki de en ilginç görevine, 645 sayılı KHK’nın 9. maddesinde 1. fıkrasının “b” bendinde yer verilmiştir:

“*Su yönetiminin ulusal ve uluslararası düzeyde koordinasyonunu sağlamak.*”

Açıktır ki, böyle bir görevin gerektiğince yerine getirilebilmesi için Türkiye’nin ülkelerarası düzlemde geçerli bir örgütlenmenin görevlendirilmiş yöneticisi, başkanı vb konumda bulunması gerekecektir. Oysa Türkiye, 2008 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen 5. Dünya Su Forumu’nun düzenleyicisi olması dışında böyle bir konumu olmamıştır.

Su Yönetimi Genel Müdürlüğü’nün üzerinde en çok durulması gereken bir başka görevine ise 645 sayılı KHK’nın 9. maddesinin 1. fıkrasının “f” bendinde yer verilmiştir. Bu fıkra göre Genel Müdürlük “*Nehir havza yönetim planlarına uygun olarak sektörel bazda su kaynaklarının tahsislerine ilişkin gerekli koordinasyonu*” sağlayacaktır. Sorunsuz gibi görünen bu düzenlemede sözü geçen “*sektörel bazda su kaynaklarının tahsisi*” görevi, açıktır ki, suların ticarileştirilmesi sürecindeki kararlara dayanak olmasına, giderek de içselleştirilerek olağanlaştırılmasına yol açabilecektir. 658 sayılı KHK’yla kurulan Türkiye Su Enstitüsü’nün görevleri göz önünde bulundurulduğunda bu durumun görmezden gelinebilecek bir olasılık olmadığı daha kolay kavranabilecektir.

iv) Bağlı Kuruluşlar

Daha önce de sözü edildiği gibi, 648 sayılı KHK’yla değiştirilen 645 sayılı KHK’da yer verilmemiş olmakla birlikte ORSU’nun bir de “bağlı” kuruluşları vardır. 2012 yılı Bütçe Tasarısı’nda yer verilen “Teşkilat Şeması”ndaki bilgilere göre;

- Orman Genel Müdürlüğü
- Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

ORSU’nun “bağlı kuruluşlarıdır.” Doğaldır ki, bu noktada; “- Aynı bakanlıkta hem Su Yönetimi hem de Devlet Su İşleri Genel Müdürlükleri ile Türkiye Su Enstitüsü’ne yer verilmesinin gerekçesi ne olabilir?” sorusu akla gelmektedir. “KHK Cumhuriyetinde”, bu soruya da yanıt olabilecek hiçbir açıklamaya ve düzenlemeye yer verilmemiştir.

Öte yandan, 644 sayılı KHK’nın 21. maddesinin 1. fıkrasına göre ORSU’nun yapısında;

- Ormancılık ve Su Şûrası,
- Merkez Av Komisyonu,
- Ulusal Sulak Alan Komisyonu ve
- Su Komisyonu’na

yer verilmiştir. Ek olarak, aynı maddenin 2. fıkrasına göre Bakanlık, “*görev alanına giren konularla ilgili olarak çalışmalarda bulunmak üzere diğer bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör temsilcileri ve konu ile ilgili*

uzmanların katılımı ile çalışma grupları” da oluşturulabilecektir. Doğaldır ki (!), bu organların kuruluş yapıları, üye bileşimleri ve çalışma düzenleri Bakanlıkça “çıkarılacak yönetmeliklerle” belirlenecektir. Siyasal iktidarın on yıldır sergilediği tutum göz önünde bulundurulduğunda, bu birimlerin Bakanlığın politika ve uygulamalarının “destekleyicisi” ve belki de geliştiricisi “STK’lar” olabileceği akla gelmektedir.

1.2. Orman Genel Müdürlüğü

Orman Genel Müdürlüğü (OGM), “*orman*” sayılan ve ülke yüzeyinin % 27’sini oluşturan 21,5 milyon hektarı “yöneten”; bu amaçla 40 bin dolayında kamu görevlisi, 400 bin dolayında mevsimlik işçi çalıştıran; 2010 yılında toplam 2,7 milyar TL harcayan bir kuruluştur*. OGM, Türkiye’deki devlet mülkiyetindeki orman sistemlerini koruma iyileştirme, orman ürünü ve hizmetlerini hasat edip pazarlama, bu doğrultuda envanter, planlama ve yapısal özelliklerini değiştirme; alt yapı tesisleri kurma; devletten başkasının mülkiyetindeki “*orman*” sayılan yerleri “devlet adına” gözetme çalışmaları yapmaktadır. OGM, bu amaçla taşrada da 27 orman bölge ve 218 orman işletme müdürlüğü ile bu müdürlüklere bağlı 1344 orman işletme şefliği ile araştırma müdürlükleri, fidanlıklar, başmühendislikler ve diğer birimler biçiminde yapılandırılmıştır (OGM, 2011).

Öte yandan, yaygın olarak sanıldığı gibi tersine OGM’nin tek işlevi hiçbir zaman yalnızca teknik ve ekonomik ormancılık çalışmaları gerektiği gibi yapmak olmamıştır: OGM, “*orman*” sayılan yerlerin içinde ve bitişiğindeki yerleşmelerde yaşayan köylülerin orman ürünü gereksinmelerinin karşılanması; yol, köprü vb alt yapı yatırımlarının yapılması; ormancılık çalışmalarında öncelikle işlendirilmesi; ağaç kesme, tomruklama, taşıma işlerinde “*vahidi fiyat*” olarak anılan bedel ödeme düzeniyle çalışanlarına ayrıcalıklı kimi hakların sağlanması vb toplumsal etkinliklerde de bulunmaktadır. Ek olarak; arazi planlamasının yapılmadığı ve mülkiyet çatışmalarının 2000’li yıllarda bile sürdüğü ülkemizde “*orman*” sayılacak ve sayılmayacak yerleri ve sınırlarını belirlemek gibi çok boyutlu çalışmaları da yürütmektedir. Bu nedenlerle, daha önce de değinildiği gibi, OGM’nin siyasal olarak da stratejik bir öneme sahip bir kuruluş olarak değerlendirilmesi gerekir. İlginçtir, bu gereği göreceli olarak en iyi “sağ” siyasal yönelimler kavramış; iktidar olabildikleri her dönemde de OGM’yi “ele geçirme” çabası içinde olmuştur.

“KHK Cumhuriyetinde” de OGM’nin “*orman*” sayılan yerlerin, orman ekosistemlerinin devamlılığını sürdürebilmesi yönünden yaşamsal önem taşıyan bu görevleri, 645, 648 ve 657 sayılı KHK’larla daha da artırılmış ve çeşitlendirilmiştir: Açıktır ki, OGM bu yapıyla her yönden son derece büyük, yaşamsal önemde işlevleri olan bir kuruluşa dönüştürülmüştür. Sözelimi, daha önce ayrı genel müdürlükler tarafında yürütülen orman-köy ilişkilerini iyileştirme, bu amaçla da “orman köylülerini” kalkındırma ve ağaçlandırma çalışmaları artık aynı genel müdürlüğün daire başkanlıkları tarafından yürütülecektir. İlk bakışta, bu düzenlemeyle, başlangıçta gerekli olduğu savunulan bir yapılanmanın oluşturulduğu; dolayısıyla, artık; aynı yerdeki

- “*orman*” sayılan yerleri ve orman ekosistemlerini koruma, geliştirme, genişletme ve işletme çalışmaları ile
- orman, ormancılık-halk ilişkilerini iyileştirme ve bu amaçla da “orman köylülerini” kalkındırılmasına yönelik etkinliklerin

bütünsel olarak tasarlanarak planlanacağı ve yine bütünsel olarak yürütüleceği öne sürülebilir. Bu, doğru bir öngörü olmayacaktır. Çünkü ne 645 sayılı KHK’da ne de OGM’nin 645 sayılı

* Bu noktada bağlı olduğu Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın 2012 yılı bütçesinin toplam 1,8 milyar TL olduğu göz önünde bulundurulduğunda OGM’nin “büyüklüğü” daha kolay kavranabilir.

KHK'yla tümüyle yeniden düzenlenen 3234 sayılı yasanın kuruluş yasanının 2. maddesinde bu doğrultuda herhangi bir düzenleme yapılmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde; “KHK Cumhuriyetinin” ormancılık düzeninde köktenci sayılabilecek bir düzenleme yapılmamıştır; “yeni” olduğu söylenebilecek düzenlemeler ise hemen hemen yalnızca yönetsel iş ve işlemlerin birimlerarası dağılımının yeniden düzenlenmesi; kimi iş ve işlemlerin özelleştirilmesine yönelik uygulamalara yasal dayanaklar sağlanmasıdır. 3234 sayılı yasa da 645, 648 ve 657 sayılı KHK'larla yapılan ve OGM'yi de, deyim yerindeyse “boz-yap tahtasına” dönüştüren* bu düzenlemelerin başlıcaları aşağıda sergilenmiştir:

- ✓ OGM'de öteden beri ilgili yönetmeliklerle düzenlenmiş çok sayıda iş ve işleme yasa da yer verilmiş, kimileri yinelenmiş; çok sayıda kavram kargaşası ve belirsizlik yaratılmıştır.
- ✓ 3234 sayılı yasanın 2. maddesinin “a” bendinde; “*Orman kaynaklarını... katılımcı ve çok amaçlı şekilde planlamak*” görevine yer verilmiş, ancak, bu görevin nasıl yerine getirileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.
- ✓ “*İşlettirmek*”, “*ürettirmek*”, “*yaptırmak*”, “*hazırlamak*” vb söylemlerle ormancılık iş ve işlemlerin özelleştirilmesine yönelik uygulamaların kapsamı genişletilmiştir.
- ✓ 3234 sayılı yasanın 2. maddesinin “ç” bendinde; “*Mesire yerleri, kent ormanları, araştırma ormanları, ağaç parkı (arboretum) sahaları, orman içi biyoçeşitlilik koruma alanları, model orman, muhafaza ormanı alanlarının ayrılması, korunması, işletilmesini ve işlettilmesini sağlamak*” görevini de yer verilerek buraların, bir anlamda ticarileştirilmesi kolaylaştırılmıştır.
- ✓ 3234 sayılı yasanın 2. maddesinin “f” bendinde yer verilen; “*Gerçek ve tüzel kişilerin özel ağaçlandırma, imar-ihya, erozyon kontrolü çalışmaları ile fidanlık tesis etmesi, işletmesi ve pazarlamasını desteklemek*” göreviyle 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 57. maddesine uyarınca yaygınlaştırılmasına çalışılan uygulamaya yeni dayanaklar sağlanmıştır.
- ✓ 645 sayılı KHK'yla 3234 sayılı yasaya getirilen 22. maddeyle kurulan Dış İlişkiler, Eğitim ve Araştırma Dairesi Başkanlığı'nın görevleri” arasında “*Yürütülen araştırma programları ve proje faaliyetlerinin sonuçlarını değerlendirmek, yurt içinde ve yurt dışında pazarlamak...*” da sayılmıştır. Böylece, ormancılık araştırma enstitüleri ve müdürlüklerinde “pazarlanabilir”, başka bir söyleyişle “piyasa” için araştırma yapmasının yasal dayanakları pekiştirilmiştir.
- ✓ 645 sayılı KHK'yla 3234 sayılı yasaya getirilen Geçici Madde 6'yla, “*Ormancılık Araştırma Enstitüsü ve Ormancılık Araştırma müdürlükleri aynı şartlar dahilinde doğrudan merkeze bağlı taşra birimleri olarak Orman Genel Müdürlüğüne*” devredilmiştir.

Görüldüğü gibi, “KHK Cumhuriyetinde” “*orman*” sayılan yerlere ve orman ekosistemlerine çeşitli biçim ve düzeylerde zarar veren hukuksal düzenleme ve uygulamaların en aza indirilmesine, devlet ormancılığı düzeninin etkinliğinin artırılmasına yönelik herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Doğrusu, on yıllık iktidarı döneminde;

- 6831 sayılı Orman Kanunu'nda sekiz kez değişiklik yaparak “*orman*” sayılan yerlerin ormancılık dışı amaçlarla kullanılabilmesinin kolaylaştırılması,

---

* Örneğin, 4 Temmuz 2011'de yürürlüğe konulan 645 sayılı KHK'yla “**Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı**” kurulmuş; bu daire başkanlığı, 17 Ağustos 2011 tarihli 648 sayılı KHK'yla “**Orman Harita ve Uzaktan Algılama Dairesi Başkanlığı**” ile “**Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı**” olarak düzenlenmiş; 10 Ekim 2011 tarihli 657 sayılı KHK'yla da yeniden birleştirilerek “**Bilgi Sistemleri Dairesi Başkanlığı**” kurulmuştur. Neden; belirsiz !

- “orman” sayılan yerlerin ve devlet ormancılığı düzeninin Anayasanın 169. maddesindeki kurallara karşı “hileli yollarla” özelleştirilmesi,
- “devlet ormanı” sayılan yerlerdeki “verimsiz” olduğu öne sürülen orman ekosistemlerinin özel kişi ve kuruluşlarca kestane, ceviz, badem tarlalarına dönüştürülmesi,
- ormancılık örgütlenmesinin demokratik sayılabilecek tüm birimlerinin işlevsizleştirilmesi,

çalışan bir siyasal iktidarın karşıtı bir yaklaşım içinde olması da beklenemezdi: Siyasal iktidar “KHK Cumhuriyetinin” ormancılığında da “iktidar olabilmesinin” gereğini yapmıştır.

“SONUÇ” OLARAK...

“KHK Cumhuriyetinde” siyasal iktidar, kamu yönetimini yaşamın her alanında dönüştürmeye çalışmaktadır. Öncelikle tartışılması gereken, bu dönüştürümün bir bütün olarak amaçlarıdır. Söz konusu dönüştürümün boyutları ancak bu gerek yerine getirildikten sonra anlamlı olarak tartışılabilir. Bu dönüştürümün herhangi bir boyutunun bu amaçlardan soyutlanarak ele alınması ise, yaşamsal önemde eksik ve bir o denli de yanlış vargılara yol açabilecektir. Öte yandan, söz konusu dönüştürümün olası getirileri ve götürülerinin sorgulanması sırasında öncelikle kamu yararının ençoklanabilmesi için olması gerekenlere açıklık getirilmiş olması da, bir başka yönetsel zorunluluktur. Ne var ki, çoğunlukla parçacı ve olması gerekenler temel alınmadan tartışmalar yapılmakta, tezler öne sürülmektedir. Açıktır ki, bu tutum, siyasal iktidarın işini daha da kolaylaştırmaktadır.

Öte yandan, siyasal iktidar “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların korunması alanında da “yürüyüşüne” engel olduğunu, yapmaya çalıştıklarını kısıtladığını düşündüğü düzenleme ve uygulamaları en aza indirmek; dışa bağımlı kapitalist gelişmenin gereksinme duyduğu sermaye birikim olanaklarını olabildiğince artırmak ve kolaylaştırmak istemektedir. Artık yerel düzeyde uygulamalar olmaktan çıkıp “ülkesel dönüşüm” boyutları kazanan kentsel dönüşüm, 3. Boğaz Köprüsü, “Kanal İstanbul”, yabancılara arazi satışı vb “çılgın projeleri” yaşama geçirebilmek, cari açığı kapmak için de bu türden düzenlemeleri gerekli görmektedir. Siyasal iktidar, tam da bu noktada “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların bu yönden sahip olduğu gizilgücün ayırtına varmıştır. Bu nedenledir ki; beş altı ay içinde çıkardığı KHK’larla yaptığı düzenlemelerin çoğunluğu doğrudan ve dolaylı olarak “çevre”, doğal varlık ve ortamlarla ilgilidir. Ancak, oluşturulan çevre yönetimi yapısında “çevrenin”, doğal varlık ve ortamların, bu kapsamda da orman ekosistemlerinin ve özellikle “devlet ormanı” sayılan yerlerin gerektiğince korunabilmesi ise artık rastlantılara kalmıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ARUOBA, Oruç (2005); “‘Oturup da şunu yazayım’ diyebileceğin bir şey değil şiir, kendisi sana ‘otur yaz’ diyor, yazılma zamanı gelince”, **Varlık Dergisi**, 1 Ağustos 2005, Sayı 1175, İstanbul.

ÇEŞ, (2011); “Mekânsal Strateji Plan Çalışmaları” konulu 18 Kasım 2011 tarihli yazı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (http://www.cevresihircilik.gov.tr/dosyalar/images/file/MSP_haberi(1).jpg; 16 Ocak 2011).

ERSOY, Melih (2006); “**İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu**” başlıklı sunum (http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum3/3_2_ersoy.pdf; 16 Ocak 2011)

ORSU, (2011/a); **Orman ve Su İşleri Bakanlığı 2012 Bütçe Sunuşu (TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu)**, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ankara.

ORSU, (2011/b); **Orman ve Su İşleri Bakanlığı 2012 Bütçe Tasarısı**, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ankara.

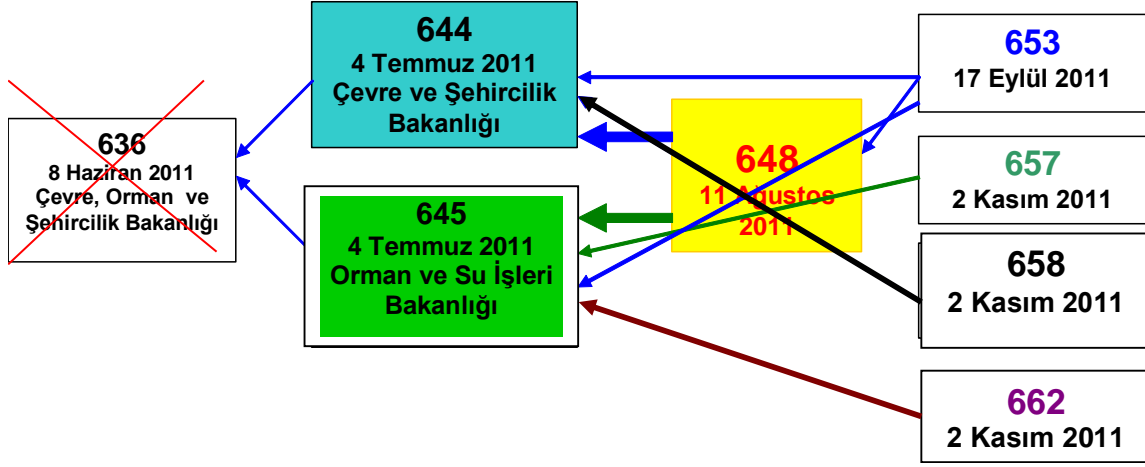
- OGM, (2011); **Orman Genel Müdürlüğü 2012 Bütçe Tasarısı**. Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ŞPO, (2011/a); “646 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Kentlerimize Vurulacak Ağır Darbenin Habercisidir.”, Basın Açıklaması, TMMOB Şehir Plancıları Odası, 14 Temmuz 2011.
- ŞPO, (2011/b); “TMMOB Şehir Plancıları Odası 648 Sayılı “Kanun Hükmünde Kararname” Değerlendirmesi”, Basın Açıklaması, 23 Ağustos 2011
- TMMOB, (2011); **AKP’nin KHK’leri ve TMMOB**, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Ankara:
- SÖZEN, Gürol (1996); Cumhuriyet Gazetesi’nin Kitap ekinde Gürol SÖZEN ile **Mavi Uygarlık** adıyla yayımlanan kitabıyla ilgili olarak yapılan söyleşi, 21 Mart 1996.

Ek 1: “Çevre”, Doğal Varlık ve Ortamlar ile Doğrudan İlgili KHK’lar

KHK	Değişiklik Yapılan Yasa ve KHK’lar	
	Yasalar	KHK’lar
636	1) 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (YK) 2) 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun (D)	1) 180 sayılı Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK (YK)
644	3) 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (YK)	2) 636 sayılı Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK (YK)
645	4) 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun (D) 5) Orman ve Su İşleri Bakanlığının görev, yetki ve sorumlulukları	
648	6) 3194 sayılı İmar Kanunu (D) 7) 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu (D), 8) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (D), 9) 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun (D), 10) 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun (D)	3) 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (D), 4) 645 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK (D), 5) 644 sayılı KHK’ye eklenen bir madde ile 19/10/1989 tarihli ve 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair KHK ile kurulan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kapatıldı.
653	11) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (D)	6) 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK (D)
657	12) 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun (D) 13) 6831 sayılı Orman Kanunu (D),	7) 645 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK (D)
658	14) Türkiye Su Enstitüsü kurularak, Enstitünün görev, yetki ve sorumlulukları	
661	15) 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu	
662	16) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (D), 17) 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun (D), 18) 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun (D)	8) 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK (D)

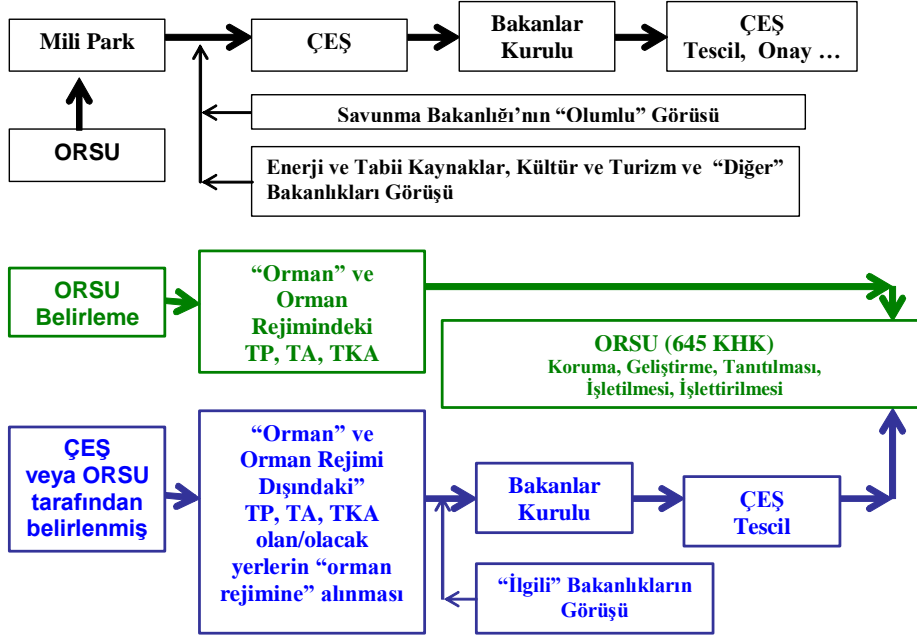
Açıklama: (D) değişiklik; (YK), yürürlükten kaldırma.

Ek 2: “Çevre”, Doğal Varlık ve Ortamlar, Ormanlık ile İlgili Bakanlıkların Yapısına İlişkin KHK’lar ve Yapılan Değişiklikler

Ek 3: Özel Koruma Yapısına Sahip Yerlerin Belirlenmesi ve Tescili vb İşlemler ile İlgili Bakanlık ve Genel Müdürlükler

Kuruluşlar	Sorumlulu
Orman Genel Müdürlüğü	“Orman” Sayılan Yerler, Orman Ekosistemleri, Muhafaza Ormanları, Tohum Meşcereleri, Mesire Yerleri, Kent Ormanları, Araştırma Ormanları, Ağaç Parkı (Arboretum) Sahaları, Orman İçi Biyoçeşitlilik Koruma Alanları, Model Orman, Orman İçi Meralar,
Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü	Topraklar; Su Havzaları
Su Yönetimi Genel Müdürlüğü; Türkiye Su Enstitüsü	Yer Üstü ve Yer Altı Suları, Kıyı Suları
Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	Mili Parklar (MP), Tabiat Parkları (TP), Tabiatı Koruma Alanları (TKA), Sulak Alanlar (SA), Yaban Hayatı ve Kara Av Kaynakları, Orman İçi Su Kaynakları, Dere, Göl, Gölet
Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü	Tabiat Varlıkları; Doğal Sitler, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, “Diğer Korunan Alanlar”

Açıklama:

- ÇEŞ : Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
- ORSU : Orman ve Su İşleri Bakanlığı
- TA : Tabiat Anıtı
- TKA : Tabiatı Koruma Alanı
- TP : Tabiat Parkı

Ek 4: ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi Prof.Dr.Melih Ersoy'un Mekansal Strateji Planları ile İlgili Görüşleri (ERSOY, 2006)

"1.000.000 ve üstü ölçekte hazırlanan **Ülke Mekansal Strateji Planı**, Ülke bütününde bölgesel stratejik değerlendirmeler kapsamında, sektörel ve tematik konularda vizyon, politika, program ve hedeflerin mekansal stratejilerini katılımcı süreçlerle belirleyen bir plandır. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın eşgüdümünde oluşturulacak bir ulusal plan komisyonu tarafından hazırlanır. Geniş katılımlı Ülke Mekansal Strateji Planlama Şurasında tartışılır. Gerekli düzenlemeler yapılarak DPT tarafından Bakanlar Kuruluna gönderilir. Bakanlar Kurulu Kararı ile Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer."

"1/200.000 ve üstü ölçekte hazırlanan **Bölge Strateji Planı**: Kalkınma planları ve yıllık programlarla biçimlenerek, planlama amaç ve ihtiyaçlarına göre Ülke Mekansal Strateji Planı'nda belirlenecek bölgelerde, bölgesel düzeyde sektörel, mekansal ve tematik vizyonları, politika, program, hedef ve stratejileri oluşturan, açıklama raporu ile bir bütün olan plandır.

Bölge Kalkınma Ajansları tarafından hazırlanır. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, ilgili meslek odaları ve üniversitelerin katılımıyla oluşturulacak bölge planlama komisyonunca incelenerek son biçimi verildikten sonra Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından onaylanır."

"1/50.000 ve üstü ölçekte hazırlanan **Alt Bölge Strateji Planı ve Metropoliten Bölge Strateji Planı**, Mekansal veya işlevsel bütünlük gösteren bir veya birden fazla il sınırları içinde veya metropoliten alanlarda yerel kalkınma amaçlı sektörel, mekansal ve tematik vizyon, politika, program ve hedeflerin mekansal stratejilerini katılımcı süreçlerle belirleyen, sektörler arasında koruma kullanma dengesi sağlayan, idarelerarası eşgüdüm esaslarını içeren plandır.

Bölge düzeyinde ilgili valiliklerin koordinasyonunda, ilgili kurum ve kuruluşların, kamu tüzel kişiliklerinin, ilgili meslek odaları ve üniversitelerin görüşleri alınarak yapılır. Bakanlıkça onaylanarak kesinleşirler.

Büyükşehir belediyelerinde, Metropoliten Bölge Strateji Planı yapma veya yaptırma yetkisi büyükşehir belediyelerine aittir. "

Ek 5: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda Yapılması ve/veya Onaylanması Gereken “Planlar”

1. Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesi için...eylem planları
2. Mekânsal strateji planı
3. Havza ve bölge bazındaki il düzeylerinde çevre düzeni planları,
4. Nazım ve uygulama imar planları
5. Parselasyon planları
6. Küresel iklim değişikliği ve bununla ilgili gerekli tedbirlerin alınması için plan
7. Bakanlığın stratejik planları
8. Risk yönetimi ve sakınım planları
9. Bütünleşik kıyı alanları yönetimi ve planlaması
10. Kıyı ve dolgu alanları ile bu alanların fonksiyonel ve fiziksel olarak devamı niteliğindeki geri sahalarına ilişkin her tür ve ölçekteki planları
11. Genel sığınak alanları, özel güvenlik bölgeleri, enerji ve telekomünikasyon tesisleri ile ilgili altyapı, üstyapı ve iletim hatları, yanıcı, parlayıcı ve patlayıcı madde üretim tesisleri ve depoları, akaryakıt ve sıvılaştırılmış petrol gazı istasyonları gibi alanlar ile ilgili her tür ve ölçekteki planlar
12. Yerleşme, yapılaşma ve arazi kullanımına yön veren, her tür ve ölçekte fiziki planlar
13. Temiz hava eylem planları
14. Kirlenici unsurlar ile kirliliğin giderilmesi ve kontrolüne ilişkin acil müdahale planları
15. Atık bertaraf tesisleri ile kimya sınai tesisleri ve deniz kirliliğine yönelik acil müdahale planları
16. Ulusal çevre stratejisi ve eylem planları
17. Küresel iklim değişikliği ve ozon tabakasının incelenmesi ile ilgili tedbirlerin alınmasına yönelik plan
18. 5543 sayılı Kanun uyarınca daimi iskân için kamu kurum ve kuruluşlarınca yaptırılacak her türlü yapılara ve konutlara ilişkin etüt ve planlama
19. Mahalli idarelerin su temini, kanalizasyon, su ve atıksu arıtma, yağmur suyu drenajı, katı atıkların bertarafı, ulaştırma, elektrik, doğalgaz gibi enerji altyapı sistemleri ile telefon, bilgisayar ve benzeri iletişim altyapı sistemleri ile ilgili genel planlama
20. Teknik altyapı tesislerinin planlaması,
21. Tabiat varlıkları, doğal, tarihi, arkeolojik ve kentsel sitler ile koruma statüsü bulunan diğer alanların çakıştığı yerlerde... bu alanların...her tür ve ölçekteki çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planları
22. Bakanlığın insan gücü planlaması
23. Bakanlığın eğitim planı
24. Bakanlık sivil savunma ve seferberlik hizmetlerinin planlanması
25. Bakanlığın basın ve halkla ilişkilerle ilgili faaliyetlerinin planlanması

Ek 6: İlgili Birimler Arasında Yinelemeli Görevler

Su Yönetimi Genel Müdürlüğü (645 Sayılı KHK; Madde 9/1-c)	OGM “Toprak Muhafaza ve Havza Islahı Dairesi Başkanlığı (3234 Sayılı Yasanın 645 Sayılı KHK’yla Değişik 2. Maddesinin “D” Bendi)	Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü (645 Sayılı KHK’nın 7. Maddesi)
c) Su kaynaklarının kıyı suları dahil olmak üzere koruma-kullanma dengesi gözetilerek, sucul çevrenin ekolojik ve kimyasal kalitesinin korunması ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla havza bazında nehir havza yönetim planları hazırlamak, hazırlatmak, bütüncül nehir havzaları yönetimi ile ilgili mevzuat çalışmalarını yürütmek.	a) Su havzalarında kaliteli ve azami miktarda su elde etmek, erozyonu önlemek, sel, çığ ve taşkınları kontrol altına almak, toprak, su ve bitki dengesini korumak amacıyla ilgili birimlerle işbirliği halinde ve katılımcı anlayış çerçevesinde hazırlanan entegre havza ıslahı ana planının gerektirdiği iş ve işlemleri yapmak veya yaptırmak, b) Entegre havza ıslahı projelerini uygulamaya koymak ve planda yer alan yatırımları izlemek, değerlendirmek, proje bilgilerini ilgili birimlere raporlamak ve gerektiğinde yapılmasını sağlamak,	a) Toprağın korunması ve tabii kaynakların geliştirilmesi amacıyla; havza bütünlüğü esas alınarak, çölleşme ve erozyonla mücadele, çığ, heyelan ve sel kontrolü ile entegre havza ıslahı plan ve projelerini yapmak, yaptırmak, uygulanmasını izlemek, bu faaliyetlere proje bazında destek sağlamak, bu iş ve işlemlerle ilgili politika ve stratejiler belirlemek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon sağlamak. b) Su havzalarının geliştirilmesine yönelik ulusal ve bölgesel düzeyde planlama yapmak, politika ve stratejiler belirlemek.
e) Taşkınlarla ilgili strateji ve politikaları belirlemek, ilgili mevzuatı ve taşkın yönetim planlarını hazırlamak	ç) Orman alanlarında veya orman rejimine alınacak erozyona maruz sahalarda; toprak aşınma ve taşınmalarının durdurulması, sellerin ve taşkınların kontrol altına alınması, heyelanların ve çığların önlenmesi amacıyla dere, çay ve ırmakların su toplama havzalarında erozyon kontrolü çalışmaları yapmak veya yaptırmak,	
f) Nehir havza yönetim planlarına uygun olarak sektörel bazda su kaynaklarının tahsislerine ilişkin gerekli koordinasyonu yapmak.	e) Dağlık alanlarda toprağın korunmasına, su kaynaklarının geliştirilmesine , orman ekosisteminin tesisine ve geliştirilmesine yönelik olarak erozyonla mücadele etmek ve gerekli çalışmaları yapmak,	